

UiO • **Det juridiske fakultet**

Samværets betydning for tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse

Kandidatnummer: 535

Leveringsfrist: 25. november 2013

Antall ord: 17 905



Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Presentasjon av tema og problemstilling	1
1.2	Avgrensning og den videre fremstilling	2
1.3	Rettskildebildet.....	3
2	NORGES MENNESKERETTSLIGE FORPLIKTELSER	4
2.1	De ulike konvensjonene.....	4
2.2	FNs Barnekonvensjon.....	5
2.3	Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon.....	6
2.3.1	Norge ble dømt av EMD	8
3	DE MOTSTRIDENDE HENSYNENE I FORHOLD TIL SAMVÆR OG TILBAKEFØRING AV BARN ETTER OMSORGSOVERTAKELSE	9
3.1	Innledning	9
3.2	Barnets beste – forholdet mellom det biologiske prinsipp og status quo	10
3.2.1	Ulike vurderinger av barnets beste.....	12
3.3	Barnets rett til å bli hørt om samvær og tilbakeføring.....	13
3.4	Det mildeste inngreps prinsipp	16
3.5	Oppsummering	17
4	BETYDNINGEN AV TILBAKEFØRING VED SAMVÆRSFASTSETTELSEN	17
4.1	Innledning	17
4.2	Samværsrett ved omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-19	18
4.2.1	Utgangpunktet er en rett til samvær	18
4.3	Samværet skal være til barnets beste	20
4.3.1	Stabilitet og kontinuitet i omsorgen	21

4.3.2	Barnets situasjon	22
4.3.3	Samværsnekt	24
4.4	Samværets omfang og innhold	26
4.4.1	Plasseringens varighet og formål	26
4.5	Barneverntjenestens oppfølgingsplikt	28
4.6	Høyesterett og EMD om samværsfastsettelsen	28
4.7	Oppsummering	30
5	SAMVÆRETS BETYDNING FOR TILBAKEFØRING ETTER OMSORGSOVERTAKELSE	31
5.1	Innledning	31
5.2	Formålet med samvær	32
5.3	Utgangspunktet er at barnet skal tilbakeføres.....	33
5.3.1	Forsvarlig omsorg i § 4-21 første ledd første punktum.....	34
5.3.2	Unntaket i § 4-21 første ledd annet punktum.....	36
5.3.3	Sannsynlighetsovervekt og bevisbyrde	40
5.4	Tilbakeføring skal være til barnets beste	41
5.4.1	Biologiske prinsipp som barnets beste	41
5.4.2	Tilknytning og barnets beste	42
5.4.3	Høyesterett om tilknytning og alvorlige problemer	43
5.4.4	Oppsummering	47
5.5	Bvl. § 4-21 annet ledd.....	47
5.6	Betydningen av samværets omfang for tilbakeføring.....	48
5.7	EMD om samværets betydning for tilbakeføring	49
5.7.1	Oppsummering	52
5.8	Høyesterettspraksis om oppheving av omsorgsovertakelsesvedtaket	53
5.8.1	Hensynet til tilbakeføring ved samværsfastsettelsen	56
5.8.2	Vurdering av høyesterettspraksis om samvær og tilbakeføring	57
5.8.3	En sammenligning.....	58
6	AVSLUTTENDE VURDERINGER	60

6.1	Sammenhengen mellom samvær og tilbakeføring	60
6.2	Avsluttende oppsummering	63
7	KILDER	65

1 Innledning

1.1 Presentasjon av tema og problemstilling

Oppgavens tema er samvær ved omsorgsovertakelse og oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse etter barnevernloven (heretter forkortet bvl.) § 4-19 og § 4-21.¹ Utgangspunktet er at det er ansett som det beste for barn å vokse opp hos sine biologiske foreldre.² Familieenheten er også vernet av Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon art. 8. Omsorgsovertakelse til det offentlige, hvor barnet plasseres hos andre enn de biologiske foreldrene, enten i institusjon eller fosterhjem, er således et unntak fra dette.³ Et omsorgsovertakelsesvedtak skal derfor som et utgangspunkt være midlertidig. Barnet skal på sikt tilbakeføres til sine biologiske foreldre dersom det er forenlig med hensynet til barnets beste.⁴

Hvert år mottar flere tusen barn og unge i Norge tiltak fra barneverntjenesten.⁵ I enkelte tilfeller gir foreldrene frivillig omsorgen for barnet til det offentlige, men her avgrenses det mot slike saker. I 2012 var det 8.995 saker om omsorgstiltak på landsbasis.⁶ Omsorgstiltak er i denne sammenheng barn som er under det offentliges omsorg.

Omsorgsovertakelse er et inngripende tvangstiltak som utføres av det offentlige. Når det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse skal det samtidig fastsettes samvær, jfr. bvl. § 4-19 annet ledd. En kan vanskelig se for seg at et barn blir tilbakeført til sine biologiske foreldre uten at det har vært samvær mellom dem og barnet mens det har bodd utenfor hjemmet. Samværet kan ha relevans for tilbakeføringen fordi foreldrene da vil få mulighet til å tilpasse seg barnets omsorgsbehov. Samværet mellom barnet og de biologiske foreldrene fastset-

¹ Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100

² Ot.prp.nr.69 (2008-2009) s. 5

³ Statistisk Sentralbyrå (2013)

⁴ Rt.1991 s. 668 (på s. 670)

⁵ At «barn mottar tiltak fra barnevernet» er ordlyden til Statistisk Sentralbyrå

⁶ Statistisk Sentralbyrå (2013)

tes ofte mellom fire til seks ganger i året.⁷ Antall timer som fastsettes ved hvert samvær varierer fra omkring tre timer til feriesamvær og helgebekjemp hjemme hos de biologiske foreldrene.⁸

Det er mange momenter som ligger til grunn for vurderingen av om et vedtak om omsorgsovertakelse skal oppheves etter bvl. § 4-21. Det er en konkret skjønnsmessig vurdering som skal foretas. Når tilbakeføringssaken eventuelt kommer opp for fylkesnemnda vil kvaliteten og omfanget av samværet være ett moment i vurderingen. Samtidig kan det reises spørsmål om hvorvidt samværet i det hele tatt har betydning for tilbakeføringssaken i praksis. I og med at det er et overordnet mål at barnet skal tilbakeføres kan det være problematisk at det i mange saker fastsettes for lite samvær.

I oppgaven skal det belyses om og i hvilken grad samværsfastsettelsen har for opphevelse av et vedtak om omsorgsovertakelse. Jeg skal se på hvorvidt samværets omfang kan være til hinder for en fremtidig tilbakeføring.

1.2 Avgrensning og den videre fremstilling

Oppgaven avgrenses mot spørsmål knyttet til samvær med andre enn de biologiske foreldre etter bvl. § 4-19 tredje ledd. Samvær etter Lov om foreldre og barn av 8. april nr. 7 av 1981 vil ikke behandles. Jeg fremstiller enkelte momenter i vurderingen av vedtak om omsorgsovertakelse, men kommer ikke til å behandle de rettslige vilkårene for omsorgsovertakelse i sin helhet.

Et relevant utvalg av Norges internasjonale forpliktelser presenteres i oppgavens kapittel to. Sentrale barnevernrettslige hensyn og prinsipper som er særlig viktige for oppgaven presenteres i tredje kapittel. Fjerde kapittel omhandler samværsrett etter omsorgsovertakelse.

⁷ Lindboe (2012) s. 112

⁸ F.eks. Rt. 2001 s. 14 og Rt. 2004 s. 1683

se og hvilken betydning tilbakeføring har ved fastsettelsen av samværet. På hvilken måte samværet har betydning for tilbakeføringsspørsmålet etter en omsorgsovertakelse drøftes i kapittel fem. Avslutningsvis i kapittel seks følger egne vurderinger og konklusjon.

1.3 Rettskildebildet

Det er et ordinært rettskildebilde som ligger til grunn for oppgaven. Lovteksten og forarbeidene til bvl. § 4-19 og § 4-21 er av særlig betydning. Tvangsinngrep må være bestemt i lov etter den ulovfestede læren om legalitetsprinsippet.⁹ Legalitetsprinsippet stiller også krav til tolkningen og anvendelsen av lovbestemmelsene, og fører til at loven må tolkes mer restriktivt enn på området utenfor legalitetsprinsippets rammer. Barnevernloven er en relativt ny lov og forarbeidene er omfattende. Forarbeidene vil derfor være viktige bidrag til forståelsen av reglene.

Videre har jeg brukt et utvalg høyesterettsdommer som sentrale kilder for forståelsen av samværets betydning for tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse. Imidlertid er det kun et utvalg dommer om samvær og om tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse som jeg har anvendt i oppgaven. Jeg har i stor grad basert utvalget dommer på de som er presentert i barnevernlovens forarbeider og advokat Knut Lindboes bok «*Barnevernrett*».¹⁰ Det følger av forarbeidene og Lindboe at det er avsagt 14 høyesterettsdommer om henholdsvis samvær og tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse.¹¹ Det er noen flere dommer på dette området fra Høyesterett og noen av disse vil også belyses.

Avgjørelsene om samvær og tilbakeføring fattes stort sett i fylkesnemnda. Jeg har likevel valgt å fokusere fremstillingen ut fra Høyesterett sin praksis. Det er juridisk mest relevant å se på Høyesteretts praksis fordi domstolen klargjør de generelle normene, hensyn og prin-

⁹ Se oppgavens punkt 2.3

¹⁰ NOU 2012:5 og Lindboe (2012)

¹¹ NOU 2012:5 s. 103, s. 116 og Lindboe (2012) s. 112-114 og 122

sipper som er av betydning for tilbakeføringsspørsmålet, da Høyesterett dømmer i siste instans, jfr. Grunnloven § 88.¹² Det vil også henvises til noen få avgjørelser fra fylkesnemnda. Internasjonale konvensjoner og avgjørelser fra Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol (heretter forkortet EMD) er også viktige kilder. Jeg redegjør nærmere for disse og det rettskildemessige grunnlaget i neste kapittel. Jeg vil bruke alminnelig juridisk metode slik denne er kjent gjennom Eckhoff, og skal ta stilling til hva som er gjeldende rett.¹³

2 Norges menneskerettslige forpliktelser

2.1 De ulike konvensjonene

Barnekonvensjonen (heretter forkortet BK) ble vedtatt i 1989 og Norge ratifiserte konvensjonen i 1991. BK ble inkorporert i norsk lov gjennom Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30 (heretter menneskerettsloven). Konvensjonen er gjennom menneskerettsloven § 3, jfr. § 2 nr. 4, gitt forrang ved eventuell konflikt med intern norsk rett.

Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon (heretter forkortet EMK) ble ratifisert av Norge i 1952. Konvensjonen ble gjort til norsk lov da menneskerettsloven av 1999 ble vedtatt. Gjennom menneskerettsloven § 3 går også EMK foran norsk intern lov ved eventuell motstrid. Det følger av Norges Grunnlov § 110 c at menneskerettighetene skal respekteres, herunder blant annet BK og EMK.

¹² Kongeriget Norges Grundlov av 17. mai 1814

¹³ Eckhoff (2001)

2.2 FNs Barnekonvensjon

Det følger av BK art. 3 at alle vurderinger som foretas ovenfor barn skal være til barnets beste. Barnekomitéen utarbeidet en ny generell kommentar til BK i januar til mai 2013.¹⁴ For å klargjøre BKs artikler og hvordan disse er å forstå gir FNs Barnekomité ut såkalte «General Comments». Kommentaren som ble publisert 29. mai 2013 utgjør en ny rettskilde for forståelsen av prinsippet om barnets beste.

Det understrekes i kommentaren i avsnitt 33 at det skal tas hensyn til barnets beste ved alle vurderinger ved barnet:

*«The child's best interests shall be applied to all matters considering the child...».*¹⁵

De generelle kommentarene vil være veiledende for forståelsen av konvensjonen som helhet. I denne generelle kommentaren slås det fast at BK art. 3 har selvkraft, altså at den er en rettighetsbestemmelse som kan stå på egne ben og som kan påberopes. I tillegg til det som fra før var alminnelig antatt om BK art. 3 skal den brukes som en tolkningsregel for de andre rettighetene i BK, og som et prinsipp som fremhever statens handlinger som berører barn. BK skal anvendes og forstås fra et barneperspektiv.

Det følger av BK art. 9 nr. 2 at barnet har rett til «å opprettholde personlig forbindelse og direkte kontakt» med sine foreldre dersom dette ikke er «i strid med barnets beste». Ordlyden tilsier at barn har rett til samvær med sine biologiske foreldre. Her kommer barnets beste direkte inn som et hensyn i bestemmelsen. Derfor vil også de generelle kommentarene ha betydning for tolkningen av prinsippet om barnets beste i eksempelvis BK art. 9 nr. 2.

¹⁴ Committee on the Rights of the Children, General Comment No.14 (2013)

¹⁵ Committee on the Rights of the Children, General Comment No.14 (2013), avsnitt 33

BK art. 12 gir barn rett til å ytre seg og bli hørt. Retten gjelder «alle forhold som vedrører barnet», jfr. art. 12. nr. 1. Barnet har rett til å ytre seg om sin situasjon og ønske ved fastsettelse av samvær og om en eventuell tilbakeføring. Følgelig er det en menneskerett for barn å bli hørt.¹⁶

2.3 Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon

Dersom rettigheter etter EMK påstås krenket kan saken bringes inn for Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol (heretter forkortet EMD). Det er særlig EMK art. 8 som er sentral hva gjelder samvær etter omsorgsovertakelse og en eventuell tilbakeføring av barnet til de biologiske foreldrene. Alle mennesker har rett til respekt for sitt familieliv. Dette følger av ordlyden «enhver» i EMK art. 8 nr.1. EMK art. 8 verner derfor mot inngrep i familielivet og beskytter barn og foreldres kontakt med hverandre. Selv om det fattes vedtak om omsorgsovertakelse er ikke familieforholdet å anse som opphørt.¹⁷ Dette fremgår blant annet av EMDs dom Olsson mot Sverige nr.1.¹⁸

EMD uttaler i Olsson-dommen (nr.1) i premiss 59:

« ... the natural family relationship is not terminated by reason of the fact that the child is taken into public care».

Bestemmelsen i EMK art. 8 hindrer likevel ikke at staten kan gripe inn i noen tilfeller dersom nærmere bestemte vilkår er oppfylt. Det står i EMK art. 8 nr. 2 at inngrep fra myn-

¹⁶ Se oppgavens punkt 3.3

¹⁷ Sandberg (2003) s. 151

¹⁸ Olsson v. Sweden no.1 (1988) premiss 59

dighetene kan skje dersom «dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn».

For det første kreves det et hjemmelsgrunnlag, jfr. ordlyden «law» i EMK art. 8 nr. 2. Dette er et utslag av legalitetsprinsippet. I norsk rett har vi også et legalitetsprinsipp. Legalitetsprinsippet er grunnlovfestet i Grunnloven § 96. Prinsippet følger også av konstitusjonell sedvanerett. Omsorgsovertakelse er noe av det mest inngripende foreldre kan oppleve. For å verne borgerne mot vilkårlige inngrep fra statens side skal legalitetsprinsippet følges. Prinsippet går ut på at offentlige myndigheter må ha hjemmel i lov for å innskrenke borgeres rettigheter.¹⁹ Så lenge vedtaket opprettholdes må vilkårene for å innskrenke borgeres rettigheter være oppfylt. Vedtak om omsorgsovertakelse er klart inngripende for barnet og foreldrene vedtaket angår. Samtidig som det fattes vedtak om omsorgsovertakelse skal det fastsettes samvær mellom barnet og de biologiske foreldrene, jfr. bvl. § 4-19. Dette er et utslag av det biologiske prinsipp. Lovskravet byr ikke på utfordringer her og behandles ikke nærmere.

For det andre må det foreligge et legitimt formål, jfr. EMK art. 8 nr. 2. Hensynet til barnets beste er et slikt legitimt formål, se her for eksempel Adele Johansen-dommen i oppgavens punkt 2.3.1.

For det tredje krever EMK art. 8 nr. 2 at inngrepet må være nødvendig for å oppnå det tiltenkte formålet. Dette betyr at ikke at ethvert inngrep som skal tjene barnet kan legitimeres, men at det kun er de nødvendige inngrep som kan det. Nødvendighetskravet er av EMD presisert til at det må foreligge «a pressing social need».²⁰ Det legitime formålet med bestemmelsen må derved være et påtrengende sosialt behov.²¹ Med dette menes at det ikke kan brukes sterkere inngrep enn det som er nødvendig for å oppnå formålet. Et slikt mins-

¹⁹ Andenæs (2006) s. 226

²⁰ Olsson v. Sweden no.1 (1988), premiss 67

²¹ Sandberg (2003) s. 152

temiddelkrav gjenfinnes i bvl. § 4-4.²² Dernest er det etter EMK art. 8 slik at det legitime behovet ikke bare er «relevant», men også «sufficient», altså tilstrekkelig for å oppnå inngrepets styrke.²³ I Adele Johansen-dommen uttaler EMD at dersom det skal være et nødvendig inngrep må det legitime formålet med tiltaket være et påtrengende sosialt behov.²⁴

Det er en objektiv forståelse av hva som gjør et inngrep nødvendig.²⁵ Kravet om nødvendighet presiserer at grunnen for tiltaket må være relevant og tilstrekkelig.²⁶ Olsson mot Sverige nr.1 er et eksempel der prøvde EMD om tiltakene var relevante og tilstrekkelige.²⁷ Nødvendighetskravet er relevant for oppgaven fordi det er tale om inngripende inngrep i familielivet når det fattes vedtak om omsorgsovertakelse og om barnet senere skal tilbakeføres til sine biologiske foreldre. EMD tar inn hensynet til barnets beste som det legitime behovet som begrunner inngrepet. Utover dette skal vi huske på at EMD ikke forvalter BKs krav direkte. Det vil da kunne oppstå kollisjoner mellom BK og EMK.

2.3.1 Norge ble dømt av EMD

Norge ble i 1996 dømt av Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol for krenkelse av EMK art. 8 nr. 2. Saken omtales gjerne som Adele Johansen-dommen.²⁸ Dommen gjaldt morens rett til samvær med barnet etter omsorgsovertakelse og videre samværsfastsettelse med sikte på adopsjon. Johansen ble kort tid etter fødselen fratatt omsorgen for sin nyfødte datter i desember 1989. I mai 1990 ble det fattet fratakelse av foreldreansvaret og at barnet skulle plasseres i fosterhjem med sikte på adopsjon. Omsorgsovertakelsen var dermed va-

²² Se oppgavens punkt 3.4

²³ Johansen v. Norway (1996) og Sandberg (2003) s.153

²⁴ Sandberg (2003) s. 152

²⁵ Olsson v. Sweden (No.1) (1988), premiss 82

²⁶ Sandberg (2003) s. 153

²⁷ Olsson v. Sweden (No.1) (1988), premiss 68

²⁸ Johansen v. Norway (1996)

rig. Fratakelse av foreldreansvaret med sikte på adopsjon kan bare skje i «ekstraordinære tilfeller», i tillegg til at avgjørelsen må være til barnets beste.²⁹

Norge ble ikke dømt for selve omsorgsovertakelsen, men at det ble nektet samvær mellom mor og datter uten tilstrekkelig begrunnelse. Grunnen for vedtaket var relevant, men ikke tilstrekkelig.³⁰ For EMD var det manglende samværet mellom mor og barn, som ville redusere muligheten for en senere tilbakeføring, et brudd på EMK. EMD la til grunn at omsorgsovertakelse normalt bør være en foreløpig avgjørelse med sikte på en gjenforening mellom barnet og biologiske foreldre.³¹ Dommen viser at retten til samvær ved omsorgsovertakelse har stor betydning. EMD uttalte imidlertid at det ikke var det norske lovverket som var i strid med EMK, men praktiseringen av reglene.³²

3 De motstridende hensynene i forhold til samvær og tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse

3.1 Innledning

I barnevernretten er det fire grunnprinsipper som gir veiledning til alle vurderinger som gjelder barn. Det er barnets beste, det biologiske prinsipp, barnets rett til å bli hørt og det mildeste inngreps prinsipp.³³ Disse fire prinsippene kan komme i konflikt med hverandre når det gjelder samvær og tilbakeføring. Jeg vil i det følgende presentere de fire prinsippene og hvordan disse kan komme i konflikt med hverandre ved vurderingen av samværet og ved tilbakeføringsspørsmålet.

²⁹ Johansen v. Norway (1996), premiss 78

³⁰ Sandberg (2003) s.161

³¹ Johansen v. Norway (1996), premiss 78

³² Lindboe (2012) s.136 og Sandberg (2003) s.161

³³ Sandberg (2003) s. 35

3.2 Barnets beste – forholdet mellom det biologiske prinsipp og status quo

Barnets beste er det overordnede og rådende prinsippet som gjelder alle avgjørelser som angår barn. Prinsippet er lovfestet i menneskerettighetene gjennom BK art. 3 og i intern norsk rett i bvl. § 4-1.³⁴ Ut fra grunnprinsippet om barnets beste kan man utlede både det biologiske prinsipp og prinsippet om status quo.³⁵ Det er fordi begge disse prinsippene springer ut fra hva som er til barnets beste. EMK art.8 om retten til familieliv, BK art. 3 om barnets beste og BK art. 9 om prinsippet om at barn ikke skal adskilles fra sine foreldre er bestemmelser juristene må ta hensyn til ved sin vurdering av samværsfastsettelsen og tilbakeføringsspørsmålet. I noen saker finner retten likevel at det vil være til barnets beste at det ikke gjenforenes med sine biologiske foreldre.

Professor Asbjørn Kjønstad skriver imidlertid i sin artikkel i tidsskriftet Lov og Rett i 1999 at det:

*«... er vanlig at barn vokser opp hos sine biologiske foreldre uten hensyn til om dette er best for barnet eller ikke ... Det at hensynet til barnets beste er blitt et rettsprinsipp er noe nytt som har kommet inn de senere årene».*³⁶

Dermed er det ikke nødvendigvis det beste for barnet å vokse opp hos sine biologiske foreldre. Det er likevel et rettslig prinsipp som er utviklet over tid og har blitt et grunnhensyn i barnevernretten og som også er å finne i menneskerettighetskonvensjonene.

Det biologiske prinsipp taler for at barnet skal ha samvær med sine biologiske foreldre og skal tilbakeføres på sikt. Status quo er et latinsk uttrykk for den tilstanden man befinner seg

³⁴ Se oppgavens kapittel 2 om Norges menneskerettslige forpliktelser

³⁵ F.eks. er prinsippet om status quo nevnt i NOU 2005:9 s.98 og Rt.1994 s.1105 (på s.1111)

³⁶ Kjønstad (1999) s. 369

i.³⁷ I barnevernretten legger uttrykket til grunn at det ofte er det beste for barnet at det forblir i den nåværende omsorgssituasjonen. Det er barnets risiko for problemer som må vurderes.³⁸ Det legges dermed vekt på at stabilitet i barnets omsorgssituasjon kan være det beste for barnet. I mange tilfeller vil barnet bli boende i fosterhjemmet med grunnlag i dette prinsippet. Det at enkelte barn ikke tilbakeføres til sine biologiske foreldre viser at det biologiske prinsipp i mange saker må vike til fordel for prinsippet om status quo. Begge prinsippene er begrunnet ut fra hensynet til barnets beste, men de kan likevel stride mot hverandre. Prinsippene vil stride mot hverandre i det tilfellet der stabiliteten er knyttet til fosterfamilien og ikke til den biologiske familien. Det biologiske prinsipp kommer også til uttrykk i EMK art. 8 som verner familien som enhet.

Barnets og foreldrenes interesser vil være ulike i forhold til status quo. Foreldrene vil i de fleste saker ønske å få barnet tilbakeført etter en omsorgsovertakelse, og de vil da påberope seg det biologiske prinsipp. Det vil ofte være foreldrenes ønske selv om myndighetene mener at barnets beste er å bli hos fosterforeldrene og skape en trygg og stabil omsorgssituasjon der. Dette er fordi foreldrene naturlig nok er av den oppfatning at det beste for barnet er å bo hos dem. Her har ikke nødvendigvis barnet og foreldrene samme interesser. Både myndighetene og barnet vil kunne mene at status quo-prinsippet er mer viktig enn det biologiske prinsipp. Det kan også være slik at barnet og foreldrene har samme interesse ved at tilbakeføring er det beste for barnet, og at det biologiske prinsipp må få gjennomslag. I et slikt tilfelle vil det være myndighetene som påberoper seg prinsippet om status quo.

Når det gjelder samværsfastsettelsen vil det også være motstridende hensyn som ligger til grunn for hva som er til barnets beste. Det som taler for at det bør fastsettes mindre samvær er at det for barnet skal skapes ro og tilknytning til fosterhjemmet. Mothensynet er at det vil kunne frata barnet og de biologiske foreldrenes tilknytning til hverandre, til fordel for barnets tilknytning til fosterhjemmet.

³⁷ Store Norske Leksikon (2005-2007)

³⁸ Haugli (2007) s. 355-356

Det følger av Rt. 1991 s. 668, jfr. Rt. 1984 s. 289 at når vilkårene som begrunnet omsorgsovertakelsen ikke lenger er oppfylt skal barnet tilbakeføres til sine biologiske foreldre. Dette skal skje med mindre «tungtveiende» hensyn taler for å fravike lovens utgangspunkt om at barn skal vokse opp hos sine biologiske foreldre.³⁹ Det skal dermed et strengt krav om det biologiske prinsipp fravikes.

3.2.1 Ulike vurderinger av barnets beste

Retten har ansvar for at saken opplyses best mulig, jfr. tvisteloven § 481 siste ledd.⁴⁰ Derfor blir det oppnevnt sakkyndige psykologer i omsorgsovertakelsessaker og tilbakeføringsaker. Den sakkyndige psykologen foretar en vurdering av hvilken omsorgssituasjon som er til barnets beste. Psykologene vurderer ikke barnets beste ut fra loven, men ut fra sin faglige overbevisning.⁴¹ Jurister vil på sin side ta hensyn til det som legges til grunn i loven. Retten er ikke bundet av de sakkyndiges vurderinger. I eksempelvis Rt. 1984 s. 289 la de sakkyndige til grunn at gutten ikke burde tilbakeføres til moren.⁴² Retten gikk mot de sakkyndiges vurdering av barnets beste, og la derimot til grunn at barnets beste var at gutten ble tilbakeført.⁴³

Høyesterett fraviker i flere saker de sakkyndiges vurderinger av tilbakeføringsspørsmålet.⁴⁴ Det er gjennomgående i mange av dommene at de sakkyndige vurderer at barnet ikke bør tilbakeføres til sine biologiske foreldre. De sakkyndige begrunner ofte barnets beste ut fra prinsippet om status quo. Dette tyder på at de sakkyndige i større grad enn retten legger vekt på status quo i vurderingen av barnets beste. Det biologiske prinsipp står svært sterkt i den rettslige vurderingen av barnets beste i tilbakeføringsspørsmålet. Dette gjør at den juri-

³⁹ Rt.1991 s. 668 (på s.674)

⁴⁰ Lov om mekling og rettergang i sivile tvister av 17. juni 2005 nr. 90

⁴¹ Lindboe (2012) s.125

⁴² Rt.1984 s. 289 (på s.295)

⁴³ Rt.1984 s. 289 (på s.296)

⁴⁴ F.eks. Rt.1991 s. 668 og Rt.1992 s.1303

diske og psykologiske vurderingen av hva som er til barnets beste ikke nødvendigvis er sammenfallende.

3.3 Barnets rett til å bli hørt om samvær og tilbakeføring

Barnets rettigheter ved behandling av en barnevernssak gjelder barnets selvbestemmelsesrett, barnets rett til å bli hørt og spørsmålet om partsrettigheter.⁴⁵ Det følger av flere undersøkelser at barn synes det er vanskelig å snakke om hva de mener og ønsker om samvær.⁴⁶ Likevel er barnets mening av betydning for samværsfastsettelsen og en eventuell tilbakeføring, jfr. grunnprinsippet om at barn skal bli hørt. Det følger av BK art.12 at barnet har rett til å gi uttrykk for sine meninger og bli hørt om disse. Barnets rett til å bli hørt er en menneskerett barn har etter BK art.12.⁴⁷ Barnets rett til å si sin mening er lovfestet i bvl. § 6-3. Barn som er syv år og barn under syv år som kan danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis uttalerett i avgjørelser som gjelder barnet, jfr. bvl. § 6-3 første ledd første punktum. Imidlertid avhenger barnets mening av barnets alder og modenhet, herunder om barnet er i stand til å gjøre seg opp en mening om situasjonen, jfr. første ledd annet punktum. Barn over tolv år har rett til å uttale seg i alle saker som gjelder barnets «personlige tilhøve», jfr. barneloven § 31.⁴⁸ Slike personlige forhold er blant annet barnets mening om samvær og tilbakeføring. Selv om barnet har en rett til å bli hørt er det ikke barnet som bestemmer.⁴⁹ Et viktig spørsmål er hvilken vekt barnets mening skal ha i avgjørelsen om samvær og tilbakeføring.

Barnets reaksjoner før, under og etter samværene er av betydning for å finne ut hva barnet mener og ønsker. Gleder barnet seg til samvær med sine biologiske foreldre og samværene

⁴⁵ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.80

⁴⁶ Haugli (2010) s. 74-75

⁴⁷ Se oppgavens punkt 2.2

⁴⁸ Lov om foreldre og barn av 8. april nr. 7 av 1981

⁴⁹ Høstmælingen (2012) s.114

gjennomføres med en positiv påvirkning på barnet, blir ofte samværene utvidet.⁵⁰ Dersom barnet påvirkes negativt i forbindelse med samværene kan det fremdeles fastsettes samvær. Dersom barnet viser et mønster av negative reaksjoner kan dette føre til at samvær nektes.⁵¹ Samværene kan begrenses ved nytt vedtak i fylkesnemnda.⁵²

Når det gjelder prinsippet om at barn skal bli hørt, er spørsmålet hvorfor det i så mange saker ikke legges større vekt på hva barnet selv mener og ønsker om samvær og tilbakeføring. Det er kritikkverdig at barnet ikke er hørt i alle saker om samvær og tilbakeføring. Hvordan kan man vite hva som er til barnets beste når man ikke har hørt barnets mening? Det er barnet som «eier» den pågående barnevernssaken.⁵³ Barnet skal være i sentrum for de vedtak som fattes vedrørende det enkelte barnet.⁵⁴ Også med tanke på myndighetenes ansvar for at saken skal være tilstrekkelig opplyst er det viktig å høre barnets mening, ønsker og interesser.

Manglende høring av barnet var i storkammeravgjørelsen i EMD, Sahin mot Tyskland, et brudd på EMK art. 8 i forhold til farens rett til familieliv.⁵⁵ Bruddet på EMK art. 8 var begrunnet i at manglende høring av barnet førte til at saken ikke var godt nok opplyst.⁵⁶ Domstolen legger stor vekt på at retten skal ha direkte kontakt med barnet for å finne ut av hva barnet mener om sin situasjon.⁵⁷ Menneskerettighetene og EMDs praksis stiller krav til at myndighetene forsøker å undersøke barnets mening og situasjon i tilstrekkelig grad. EMD forvalter ikke direkte BKs krav, og det er fortsatt et krav etter BK som norske myndigheter må forholde seg til, jfr. menneskerettighetsloven § 3.

⁵⁰ Bergum Nisja (2004) s.125

⁵¹ Bergum Nisja (2004) s.125

⁵² NOU 2000:12 s.160

⁵³ Gording Stang (2007) s.105

⁵⁴ Gording Stang (2007) s.18

⁵⁵ Sandberg (2003) s. 264

⁵⁶ Sandberg (2003) s. 264

⁵⁷ Sahin v. Germany (2001), premiss 73

I Rt. 1984 s. 289 hadde en åtte år gammel gutt uttalt at han ønsket å bli boende hos fosterforeldrene. De sakkyndige hadde snakket med gutten i fosterforeldrenes hjem og ikke i morens hjem. I denne forbindelse uttalte retten at det ikke var annet å vente av guttens uttalelse om hans ønske om å bli boende i fosterhjemmet. Dette svekket inntrykket av at guttens mening var veloverveid og selvstendig. Videre la retten til grunn at barn på guttens alder ikke kan vurdere de langsiktige konsekvensene av de alternativer som gjelder for hvor barnet skal bo.⁵⁸ Gutten ble tilbakeført.

Barnets ønske om å bo hos moren i Rt. 2004 s. 999 ble tillagt vekt i avgjørelsen om overprøving av omsorgsovertakelsesvedtaket. Den tolv år gamle gutten hadde alvorlige atferdsvansker og var plassert i fosterhjem. I rettens vurdering ble det lagt vekt på at fosterhjems plasseringen hadde fungert dårlig og at gutten hadde et sterkt ønske om å bo hos moren. Retten poengterte at guttens mening skal tillegges stor vekt i vurderingen.⁵⁹ Gutten ble tilbakeført.

I Rt. 2006 s. 1308 ble omsorgsvedtaket opprettholdt for en femten år gammel jente. Jenta ønsket selv å tilbakeføres til moren. Jentas ønske måtte ses i sammenheng med den risikoen for problemer hun ville utsettes for om hun ble tilbakeført.⁶⁰ Jentas mening og ønske om tilbakeføring hadde betydning, men det var ikke av avgjørende for retten.

Barnets rett til å bli hørt gjelder både i omsorgsovertakelsessaken når samværet skal fastsettes, og når tilbakeføringsaken eventuelt kommer opp senere. Det av rettspraksis at barnets mening vedrørende spørsmålet om en tilbakeføring ikke er avgjørende for tilbakeførings spørsmålet.⁶¹ Det er et moment i vurderingen av om vedtaket om omsorgsovertakelse skal oppheves.

⁵⁸ Rt. 1984 s. 289 (på s.299-300)

⁵⁹ Rt. 2004 s. 999 (på s.56-57)

⁶⁰ Rt. 2006 s.1308 (avsnitt 60)

⁶¹ Tjomsland (2003) s. 64, Lindboe (2012) s.180

3.4 Det mildeste inngreps prinsipp

Det mildeste inngreps prinsipp innebærer at myndighetene ikke skal foreta mer inngripende tiltak enn nødvendig for å oppnå det ønskede formålet med inngrepet.⁶² Et eksempel på prinsippets betydning er bvl. § 4-12 annet ledd om at vedtak om omsorgsovertakelse kan fattes dersom hjelpetiltak ikke vil virke etter sitt formål. Før det fattes vedtak om omsorgsovertakelse skal det derfor forsøkes med hjelpetiltak, jfr. bvl. 4-4. Dette er et utslag av det mildeste inngreps prinsipp. Det ligger imidlertid utenfor oppgavens ordlyd å gå nærmere inn på tematikken rundt hjelpetiltak.

Vurderingen av hvilket tiltak man skal anvende vurderes ut fra hvordan man mildest kan oppnå det ønskede målet. Det mildeste inngreps prinsipp er et vern mot inngrep ovenfor borgerne og et forholdsmessighetsprinsipp.⁶³ Inngrepet skal være forholdsmessig og nødvendig for det målet man har for inngrepet. Fordelene ved inngrepet skal veie opp for de ulempene som oppstår ved å foreta inngrepet.⁶⁴

Det mildeste inngreps prinsipp taler for at barnet skal tilbakeføres, herunder flytte tilbake til sine biologiske foreldre etter en omsorgsovertakelse.⁶⁵ Dette var blant annet grunnen til at Norge ble dømt for brudd på EMK art. 8 nr. 2 i Adele Johansen-saken.⁶⁶ Vedtaket om omsorgsovertakelse kan kun opprettholdes dersom det er strengt nødvendig.⁶⁷ Dersom foreldrenes omsorgsevne er forbedret til det forsvarlige skal barnet som utgangspunkt tilbakeføres.

⁶² Sandberg (2003) s. 40

⁶³ Sandberg (2003) s. 44

⁶⁴ Sandberg (2003) s. 45

⁶⁵ Sandberg (2003) s. 48

⁶⁶ Johansen v. Norway (1996)

⁶⁷ Se oppgavens punkt 2.3

Det mildeste inngreps prinsipp følger indirekte av bvl. § 4-21 første ledd ved at bare «alvorlige problemer» for barnet kan hindre tilbakeføring dersom omsorgssituasjonen til de biologiske foreldrene har utviklet seg til det forsvarlige. En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at det skal mer til enn vanlige overgangsproblemer ved tilbakeflyttingen for at tilbakeføring ikke kan skje. Dette er i samsvar med rettspraksis.⁶⁸ I enkelte saker er det et mildere inngrep at barnet flytter tilbake til sine biologiske foreldre enn at det blir værende i fosterhjemmet. På den annen side kan det i andre tilfeller være mer inngripende for barnet å flytte tilbake til sine biologiske foreldre når barnet først er tatt ut av sitt biologiske hjem.⁶⁹

3.5 Oppsummering

De fire grunnprinsippene er av stor betydning for samværsfastsettelsen og vurderingen av en eventuell tilbakeføring. Barnets beste er det grunnleggende hensynet. Hensynet utleder både det biologiske prinsipp og prinsippet om status quo. Prinsippene kan komme i konflikt med hverandre og da er man i kjernen av barnets beste-vurderingen. Jeg vil i neste kapittel se på hvordan tilbakeføringen blir hensyntatt ved samværsfastsettelsen.

4 Betydningen av tilbakeføring ved samværsfastsettelsen

4.1 Innledning

Noen foreldre klarer ikke ta vare på barna sine og gi dem tilstrekkelig omsorg. Barneverntjenesten skal i slike tilfeller gripe inn for å ivareta barnets interesser. Dersom barnets omsorgssituasjon er tilstrekkelig alvorlig, kan Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker fatte vedtak om omsorgsovertakelse av barnet. Hjemmelen for vedtak om omsorgsovertakelse er bvl. § 4-12. Jeg går ikke nærmere inn på vilkårene i denne bestemmelsen.

⁶⁸ Rt.1984 s. 289 (på s. 298)

⁶⁹ Sandberg (2003) s. 48-49

Det overordnede målet er at de biologiske foreldrene klarer å tilby en slik omsorg at barnet kan tilbakeføres til dem. Samtidig som det fattes vedtak om omsorgsovertakelse skal det fastsettes samvær mellom barnet og de biologiske foreldrene, jfr. bvl. § 4-19 annet ledd. I barnevernloven av 1953 var det ingen egen bestemmelse om rett til samvær etter omsorgsovertakelse.⁷⁰ Det var først i barnevernloven av 1992 at retten til samvær ble lovfestet etter § 4-19 første ledd. Når det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse har foreldrene og barnet normalt en rett til samvær med hverandre. Samværet vil i mange saker være nøkkelen for en tilbakeføring av barnet.⁷¹ Det er fordi samvær vil bidra til hvilken tilknytning barnet har til sine biologiske foreldre. Et sentralt spørsmål er hvilken betydning tilbakeføringen har for samværsfastsettelsen.

4.2 Samværsrett ved omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-19

4.2.1 Utgangpunktet er en rett til samvær

Det rettslige grunnlaget for samvær etter omsorgsovertakelse er § 4-19 første og annet ledd. Hovedregelen er at foreldrene og barnet har rett til samvær med hverandre når det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse, jfr. annet ledd første punktum. Det følger av forskning at det er viktig for barn å ha kontakt med sine biologiske foreldre.⁷² Imidlertid følger det av artikkelen til psykolog Vigdis Bunkholdt, «*Det biologiske prinsipp – På vei ut av barnevernet?*» fra Tidsskriftet Norges Barnevern (2013) at det ikke er grunnlag for å hevde at forskning taler for at det er avgjørende for barnets utvikling at det vokser opp hos sine biologiske foreldre.⁷³ Likevel ligger det i vår samfunnsstruktur og kultur at det er best for barn å vokse opp hos sine biologiske foreldre.⁷⁴ Derfor er det viktig for barn å ha kontakt med

⁷⁰ Lov om barnevern av 17. juli 1953 nr. 14

⁷¹ Sandberg (2003) s.123

⁷² Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 51. Det er ikke angitt i forarbeidene hva slags forskning som ligger til grunn for påstanden.

⁷³ Bunkholdt (2013) s. 54

⁷⁴ NOU 1985:18 s.157

sine biologiske foreldre selv etter at det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse. Hensynet bak en lovfestet rett til samvær er det biologiske prinsipp. Begrunnelsen ligger i det sterke følelsesmessige båndet mellom barnet og de biologiske foreldrene og derved at barnet skal oppleve kontinuitet i livet og at muligheten for en tilbakeføring holdes åpen.⁷⁵ Det er et gode for barnet å ha kontakt med sine biologiske foreldre og opprettholde en tilknytning til sitt opprinnelige opphav.⁷⁶ Det følger av rettspraksis at det har en egenverdi for barnet å ha kontakt med sine biologiske foreldre.⁷⁷ Etter EMK art.8 og BK art.9 har barn og foreldre rett til samvær med hverandre. Dette er forenlig med intern norsk rett etter bvl. § 4-19.

Det er ikke bestemte vilkår i bvl. § 4-19 som legger til grunn hvilket samvær som skal fastsettes eller om det skal fastsettes samvær mellom barnet og biologiske foreldre. Imidlertid har Fylkesnemnda og domstolene adgang til å fastsette nærmere vilkår for fastsettelsen av samværet. Slike vilkår kan for eksempel være at samvær skal gjennomføres med tilsyn fra barnevernet.⁷⁸

Samværsretten omfatter både foreldrenes rett og barnets rett til å besøke hverandre.⁷⁹ Brev- og telefonkontakt omfattes også av samværsretten.⁸⁰ Når retten til samvær også er en rett foreldrene har, kan det ikke bare tas hensyn til barnet. Det skal være en balanse mellom foreldrene og barnets interesser.⁸¹ Dersom foreldrene og barnet har motstridende interesser i forhold til samvær er hensynet til barnet det avgjørende hensynet, jfr. ordlyden om barnets beste BK art 9 nr. 3.

⁷⁵ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 51 og oppgavens kapittel 3

⁷⁶ NOU 1985:18 s.168

⁷⁷ Rt. 1984 s. 289 (på s.298) og Ofstad (2004) s.144

⁷⁸ Rt. 2006 s. 247 (avsnitt 38)

⁷⁹ NOU 1985:18 s.168 og Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 51

⁸⁰ Rt. 2007 s. 1147, jfr. Rt. 2007 s. 1136

⁸¹ Sandberg (2003) s.173

4.3 Samværet skal være til barnets beste

Utgangspunktet for samværsfastsettelsen er hva som er til barnets beste, jfr. bvl. § 4-1 og § 4-19 annet ledd.⁸² Bvl. § 4-1 konkretiserer at det i barnets beste-vurderingen skal legges vekt på å gi barnet en «stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen». Disse elementene er indirekte hjemlet i bvl. § 4-19 annet ledd ved at samværet skal fastsettes av hensyn til barnets beste.

I BK art. 3 nr.1 er prinsippet om barnets beste forankret som det avgjørende hensynet som gjelder barn. Dette gjelder for både offentlige og private aktører. Etter BK art. 9 forplikter partene å beslutte at barn kun kan adskilles fra sine foreldre dersom det er nødvendig av hensyn til barnets beste. Ved at prinsippet om barnets beste følger av menneskerettighetene, har prinsippet stor betydning for vurderingene av samværs- og tilbakeføringsspørsmålene.

Et viktig vurderingstema ved fastsettelsen av samværet er hvilket utgangspunkt man skal legge til grunn for barnets beste.⁸³ Innfallsvinkelen kan være hvor mye samvær barnet selv ønsker, hvor mye samvær barnet kan tåle før det opplever problemer, eller at samværet fastsettes til hvilket behov barnet har for å ha kontakt med sine biologiske foreldre. Samværsfastsettelsen kan og ta utgangspunkt i det at barnet skal tilbakeføres til sine biologiske foreldre på sikt. Vurderingen av hvilket utgangspunkt som legges til grunn for samværsfastsettelsen er sammensatt og i mange tilfeller uklar og vanskelig.⁸⁴ Det bør allerede i samværsfastsettelsen legges vekt på muligheten for en fremtidig tilbakeføring fordi det anses som barnets beste å vokse opp hos sine biologiske foreldre. Dette følger også av

⁸² NOU 2012:5 s.102, jfr. NOU 2005:9 s. 87

⁸³ Haugli (2010) s. 84

⁸⁴ Haugli (2010) s. 84

EMDs praksis.⁸⁵ Imidlertid kan det foreligge så alvorlig omsorgssvikt at det er uaktuelt å tilbakeføre barnet.⁸⁶

4.3.1 Stabilitet og kontinuitet i omsorgen

Det følger av bvl. § 4-1 annet punktum at det i barnets beste-vurderingen skal legges vekt på «stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen».⁸⁷ Stortingets fagkomité forstod lovfestingen av prinsippet som en understrekning av at det er viktig at barnet har kontakt med sine biologiske foreldre etter et vedtak om omsorgsovertakelse.⁸⁸

Ordlyden «kontinuitet i omsorgen» er ikke behandlet i forarbeidene.⁸⁹ Uttrykket tilsier at det er viktig for barnet å opprettholde en relasjon til sine biologiske foreldre.⁹⁰ At barnet opprettholder en relasjon til sine biologiske foreldre vil være av betydning for en eventuell tilbakeføring på et senere tidspunkt. Hvilket forhold barnet har til sine biologiske foreldre når tilbakeføringsspørsmålet skal vurderes har naturlig nok sammenheng med det fastsatte samværet og gjennomføringen av det.

Stabilitet i omsorgen brukes ofte for å begrunne samværets omfang. I noen tilfeller kan stabilitet i omsorgen tilsi at det bør fastsettes lite samvær.⁹¹ Stabilitet i omsorgssituasjon innebærer at den skal bære preg av forutsigbarhet.⁹²

⁸⁵ Se oppgavens punkt 2.2

⁸⁶ Se oppgavens punkt 4.3.3

⁸⁷ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 28

⁸⁸ Innst.O.nr.80 (1991-1992) s. 13

⁸⁹ Sandberg (2003) s.191

⁹⁰ Ot.prp.nr. 44 (1991-1992) s. 51 og Innst.O.nr. 80 (1991-1992) s. 13

⁹¹ NOU 2000:12 s.157 og Rt. 1998 s. 787 (på s. 792)

⁹² Sandberg (2003) s.192

Det kan bli vanskelig med kontinuitet og stabilitet i omsorgen dersom barnet «kastes mellom to hjem». Ved at det fastsettes for mye samvær kan barnet oppleve at det ikke knytter seg til fosterforeldrene.⁹³ Det er likevel viktig at det fastsettes tilstrekkelig samvær mellom barnet og de biologiske foreldrene for at de opprettholder kontakten med tanke på en fremtidig gjenforening. Bvl. § 4-1 tilsier at det må være en balanse mellom barnets behov for ro og forutsigbarhet i omsorgssituasjonen, og kontakten med de biologiske foreldrene.

4.3.2 Barnets situasjon

Det er mange forhold ved barnet og barnets situasjon som danner grunnlaget for samværsfastsettelsen. Barnets alder, gjennomføringen og barnets reaksjoner på samværene og hva barnet ønsker er sentrale forhold som er av betydning for samværsfastsettelsen.⁹⁴ Barnets situasjon, herunder særlig barnets sårbarhet, har stor betydning for vurderingen av barnets beste ved fastsettelsen av samværet.⁹⁵ Foreldrenes psykiske forhold er også av betydning i forhold til barnets beste.⁹⁶

Samværsfastsettelsen må vurderes ut fra den konkrete situasjonen for hva som anses å være det beste for det aktuelle barnet i den aktuelle situasjonen, jfr. bvl. § 4-1 og BK art.3.

Barnets alder og modenhet er av betydning for samværet.⁹⁷ Yngre barn kan være avhengig av hyppigere samvær for å opprettholde forholdet til sine biologiske foreldre som sine viktigste omsorgspersoner.⁹⁸ Små barn har i mange tilfeller et større behov for en stabil omsorgssituasjon og de kan være mer sårbare for forandringer.⁹⁹ Der omsorgen blir overtatt av barneverntjenesten tidlig i barnets liv, kanskje allerede på sykehuset etter fødselen, vil

⁹³ Bunkholdt (2004) s. 31

⁹⁴ NOU 2012:5 s.103

⁹⁵ NOU 2012:5 s.104

⁹⁶ Haugli (2010) s.102, 107 og 111

⁹⁷ Haugli (2010) s. 91

⁹⁸ Haugli (2010) s. 91

⁹⁹ Bergum Nisja (2004) s. 123

ikke barnet ha rukket å knytte et sterkt bånd til sine biologiske foreldre. Samtidig vil det være en forutsetning for en eventuell senere tilbakeføring at barnet har opprettholdt og utviklet en tilknytning til foreldrene.¹⁰⁰ Der det fattes omsorgsovertakelsesvedtak for svært små barn foreligger det ofte alvorlig svikt i foreldrenes omsorgsevne.¹⁰¹ Det er viktig for disse barna å utvikle et stabilt forhold til de personene som tar over omsorgsansvaret.¹⁰² Barnet trenger ofte tid og ro for å etablere et trygt og stabilt forhold til fosterforeldrene. Derfor blir det generelt fastsatt mindre samvær med de biologiske foreldrene for de minste barna.¹⁰³ Formålet med samværene for de aller yngste barna vil ofte være at de skal huske hvor de kommer fra og hvem de biologiske foreldrene er.¹⁰⁴ For eldre barn vil det i mange tilfeller være viktig med hyppigere samvær. Barnet har ofte etablert en sterk tilknytning til sine biologiske foreldre som omsorgspersoner og derved knyttet sterke følelsesmessige bånd til dem.¹⁰⁵ Dette er ofte tilfellet selv om barnet har vært utsatt for alvorlig omsorgssvikt.¹⁰⁶ Samværsfastsettelsen er ofte mer utvidet for eldre barn på grunn av den allerede etablerte tilknytningen barnet har fått til sine biologiske foreldre.

Det er ønskelig med en stabil omsorgssituasjon for barnet og at omsorgsovertakelsen skal skje gradvis, og i samsvar med det biologiske prinsipp. Det fastsatte samværet vil være med på å avgjøre om barnet og de biologiske foreldrene oppnår en nær relasjon og knytter familiære bånd til hverandre. Lik situasjon som det ville blitt i en normal familiesituasjon vil man uansett ikke oppnå kun ved samvær. Likevel vil samvær holde muligheten for en tilbakeføring åpen.

¹⁰⁰ Sandberg (2003) s.123

¹⁰¹ Haugli (2010) s.102-103

¹⁰² Haugli (2010) s.103

¹⁰³ Bergum Nisja (2004) s.123

¹⁰⁴ Haugli (2010) s.103

¹⁰⁵ Haugli (2010) s.103

¹⁰⁶ Haugli (2010) s.103 og Bergum Nisja (2004) s.124

4.3.3 Samværsnekt

Fra et psykologisk perspektiv er det ikke nødvendigvis slik at barnet opplever det som positivt å ha samvær med sine biologiske foreldre etter at det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse. Ordlyden i bvl. § 4-19 gir adgang til å begrense og i visse tilfeller nekte samvær dersom det er det beste for barnet, jfr. annet ledd første punktum. Det kreves sterke eller tungtveiende grunner for å nekte samvær.¹⁰⁷ Beviskravet er alminnelig sannsynlighetsovervekt dersom det antas å foreligge sterke grunner.¹⁰⁸ Sterke grunner foreligger særlig i de tilfellene hvor barnet er skadet og sårbart som en konsekvens av overgrep eller annen omsorgssvikt.¹⁰⁹ De forhold som dannet grunnlaget for omsorgsovertakelsen er derfor av betydning for samværsfastsettelsen. Er det tale om alvorlige psykiske problemer eller rusmisbruk hos de biologiske foreldrene vil dette tillegges vekt ved samværsfastsettelsen.¹¹⁰ I slike alvorlige tilfeller blir det ofte fastsatt lite samvær eller at samvær nektes.¹¹¹

Selv i saker der det antas at det vil skje en adopsjon av barnet i fremtiden, er det vanlig at det fastsettes noe samvær. Dersom samvær nektes vil det være en mindre mulighet for tilbakeføring av barnet på et senere tidspunkt. Dette følger eksempelvis av Adele Johansendommen fra EMD. Det ble uttalt i denne dommen at tiltak som ikke er i samsvar med gjenforeningsformålet, kun skal skje i ekstraordinære tilfeller.¹¹² Se her imidlertid dommen inntatt i Rt. 2002 s. 875 som forstår dette annerledes på grunn av avvisningskjennelsen. Omsorgsovertakelsen ble oppretthold samtidig som samværet ble utvidet. Likevel nevner ikke retten noe om tilbakeføringsspørsmålets aktualitet på et eventuelt senere tidspunkt. Det kan dermed se ut til at retten i dommen fra 2002 legger til grunn at omsorgsovertakelsen skal være varig. Det skal dermed mye til for at samvær nektes helt. Dette viser også

¹⁰⁷ NOU 2012:5 s.104 og 116, Rt. 2002 s. 908 (på s. 913), jfr. Rt. 2001 s.14 (på s. 24) og Rt. 2004 s.1046 (avsnitt 49)

¹⁰⁸ Rt. 2004 s.1046 (avsnitt 24)

¹⁰⁹ NOU 2012:5 s. 104

¹¹⁰ F.eks. Rt.1995 s. 479

¹¹¹ F.eks. Rt. 2002 s. 908

¹¹² Johansen v. Norway (1996), premiss 78

Rt.2007 s. 561, hvor det ble fastsatt mye samvær til tross for at det ble tatt sikte på adopsjon. Det biologiske prinsipp i form av kontakt mellom barnet og biologiske foreldre ble ansett som det beste for barnet.

I Rt. 2002 s. 908 ble moren nektet samvær med barnet på grunn av morens alvorlige psykiske tilstand. Selv om det ikke ble tatt sikte på adopsjon av barnet ble det nektet samvær.¹¹³ Det ble vist til EMDs praksis og at gjenforeningsformålet står sterkt. Imidlertid er samvær ofte en forutsetning for at tilbakeføring kan gjennomføres senere.¹¹⁴ I mange saker vil prinsippet om status quo veie tyngst ved fastsettelsen av samværet. Da vil samvær i noen tilfeller nektes. På den annen side kan det biologiske prinsipp veie tyngst når tilbakeføringsspørsmålet senere skal vurderes. Det vil ofte være nødvendig at samværene trappes opp om en tilbakeføring er nærstående i tid.¹¹⁵

I tilfeller der barnet har vært utsatt for vold eller seksuelt misbruk blir samvær ofte nektet. I Rt. 2004 s. 1046 ble foreldrene nektet samvær med sin datter. Jenta hadde vært utsatt for mishandling som sannsynligvis hadde ført til alvorlige og varige hjerneskader.¹¹⁶ Dette tilfellet er et særdeles grovt eksempel på omsorgssvikt. Her var det ikke aktuelt med en gjenforening av barnet og foreldrene. Imidlertid viser fylkesnemndsavgjørelser at det ikke alltid nektes samvær selv om det er tale om grov omsorgssvikt fra biologiske foreldres side.¹¹⁷

¹¹³ Rt. 2002 s. 908 (på s.913)

¹¹⁴ Sandberg (2003) s.123

¹¹⁵ Rt. 2006 s. 247 (avsnitt 30), jfr. NOU 1985:18 s.162

¹¹⁶ Rt. 2004 s. 1046 (avsnitt 24)

¹¹⁷ Eks. FNV-2002-30-TRO

4.4 Samværets omfang og innhold

Ordlyden i bvl. § 4-19 gir ingen direkte veiledning til samværets omfang og innhold. Det skal legges vekt på omsorgsovertakelsesvedtakets varighet når samværet fastsettes, dersom det er mulig å vite noe om varigheten.¹¹⁸ I mange tilfeller har man ikke grunnlag for å vite på vedtakstidspunktet hvor lenge omsorgsovertakelsen vil vare. Dersom det er usikkerhet omkring vedtakets varighet skal man være mer forsiktig med å fastsette for lite samvær slik at muligheten for tilbakeføring opprettholdes. Det følger av Rt. 2003 s. 425 at samværets omfang først og fremst tar utgangspunkt i barnets beste etter bvl. § 4-1 og at fastsettelsen må være i samsvar med EMK art. 8 om rett til respekt for familielivet.¹¹⁹

Fylkesnemnda fastsetter samværet i de fleste tilfeller til et minimumssamvær.¹²⁰ Samværet kan utvides dersom det er av hensyn til barnet.¹²¹ Barneverntjenesten har mulighet til å praktisere mer samvær i samarbeid med de biologiske foreldrene dersom det er til barnets beste.¹²² Forutsetningen for barneverntjenestens mulighet til å utvide samværets er at samværet ikke er i strid med de forutsetningene fylkesnemnda har lagt til grunn i sitt omsorgsovertakelsesvedtak.¹²³ Barneverntjenesten har ansvaret for å avtale samværets tid og sted med fosterforeldrene og de biologiske foreldrene.¹²⁴

4.4.1 Plasseringens varighet og formål

Omsorgsovertakelsens varighet og hva som er vedtakets formål har betydning for samværsfastsettelsen. Samværets omfang vil i mange tilfeller avhenge av om omsorgsovertakelsen

¹¹⁸ Ot.ptp.nr.44 (1991-1992) s. 51

¹¹⁹ Rt. 2003 s. 425 (avsnitt 35-36)

¹²⁰ Rt. 2003 s. 425 (avsnitt 47) og NOU 2012:5 s.108

¹²¹ Lindboe (2006) s. 16

¹²² Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 52

¹²³ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 52

¹²⁴ Ofstad (2004) s. 153

er ment å være langvarig eller kortvarig.¹²⁵ Omsorgsovertakelsens varighet og formål avhenger i stor grad av omsorgssviktenes alvorlighet og varighet, og hvilke problemer omsorgssvikten har medført barnet.¹²⁶

Ved kortvarige omsorgsovertakelser er det viktig at foreldrene og barnet har tilstrekkelig samvær med hverandre slik at barnet sikres kontinuitet i forholdet til sine biologiske foreldre og sitt biologiske hjemmemiljø.¹²⁷ I noen saker er omsorgsovertakelsesvedtaket av varig karakter.¹²⁸ I disse sakene har man allerede ved omsorgsovertakelsesvedtaket lagt til grunn at det er lite sannsynlig at det vil skje en tilbakeføring. En langvarig omsorgsovertakelse er imidlertid ikke tilstrekkelig for å nekte samvær.¹²⁹ Likevel blir det ofte fastsatt meget lite samvær der det legges til grunn at vedtaket er av varig karakter.¹³⁰ Når det er fastsatt lite samvær kan det bli vanskelig å oppheve omsorgsovertakelsesvedtaket senere. Spørsmålet er om avgjørelsen på omsorgsovertakelsestidspunktet er forutinntatt ved en langvarig plassering ved at det blir fastsatt lite samvær. I mange av disse tilfellene vil barnet miste den nødvendige kontakten med sine biologiske foreldre som muliggjør en tilbakeføring fordi det er fastsatt for lite samvær.

Dersom vedtaket er varig skal det utarbeides en plan for plasseringen og barnets situasjon, jfr. bvl. § 4-15 tredje ledd annet punktum. I planen skal det redegjøres for om omsorgsovertakelsen er av varig karakter eller om barnet skal tilbakeføres til de biologiske foreldrene.¹³¹

¹²⁵ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 51

¹²⁶ Haugli (2010) s. 89

¹²⁷ Haugli (2010) s. 91 angir kortvarige plasseringer som noen uker eller få måneder

¹²⁸ F.eks. Rt. 2001 s. 14

¹²⁹ Rt. 1998 s.787 (på s. 791)

¹³⁰ NOU 2012:5 s. 103-104

¹³¹ Ofstad (2004) s. 133

4.5 Barneverntjenestens oppfølgingsplikt

Barneverntjenesten har et oppfølgingsansvar etter bvl. § 4-16.¹³² Når det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse skal barneverntjenesten følge utviklingen og situasjonen til barnet og til de biologiske foreldrene. Barneverntjenesten har et generelt ansvar for å følge situasjonen fortløpende og fremlegge forslag for opphevelse av omsorgsvedtaket for fylkesnemnda dersom vilkårene for omsorgsovertakelse ikke lenger er oppfylt.¹³³ Barneverntjenesten har en oppfølgingsplikt med tanke på om vilkårene for omsorgsovertakelsen fremdeles er til stede, eller om omsorgsovertakelsesvedtaket skal oppheves og at barnet tilbakeføres til sine biologiske foreldre.¹³⁴ Etter bvl. § 4-16 følger det derfor forutsetningsvis at et vedtak om omsorgsovertakelse ikke som utgangspunkt er et varig vedtak. Formålet med oppfølgingsplikten er at barneverntjenesten om mulig skal hjelpe foreldrene til å få tilstrekkelig omsorgsevne slik at en tilbakeføring av barnet kan være mulig å gjennomføre på sikt.¹³⁵

I Rt.1998 s. 787 poengterte retten at det ved en midlertidig plassering av et barn, som skal tilbakeføres innen rimelig tid, skal samværet fastsettes slik at forholdet mellom barnet og de biologiske foreldrene holdes ved like på en best mulig måte.¹³⁶ Er en tilbakeføring aktuelt i nær fremtid skal samværenes hyppighet og varighet gradvis øke.¹³⁷

4.6 Høyesterett og EMD om samværsfastsettelsen

Det følger av EMDs praksis at vedtak om omsorgsovertakelse er midlertidig.¹³⁸ Det skal tas hensyn til gjenforeningsformålet allerede på stadiet for omsorgsovertakelsen og derved samværsfastsettelsen. Selv om retten til samvær er i behold, og det fastsettes samvær, blir

¹³² Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 47

¹³³ Ofstad (2004) s.135

¹³⁴ Ofstad (2004) s.135 og s.181-182

¹³⁵ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 47

¹³⁶ Rt.1998 s. 787 (på s. 792), jfr. NOU 1985:18 s. 162

¹³⁷ Rt.1998 s. 787 (på s. 792)

¹³⁸ Se oppgavens punkt 5.7

det i mange saker i Norge fastsatt for lite samvær til at tilbakeføring til de biologiske foreldrene kan skje.¹³⁹ Dette kan være problematisk i forhold til EMDs praksis.

Rt. 2001 s. 14 gjaldt fratakelse av foreldreansvaret med sikte på adopsjon, og samværsfastsettelse. Omsorgsovertakelsen var av langvarig karakter.¹⁴⁰ Det ble tatt sikte på adopsjon og retten konkluderte med at det var til barnas beste å bli adoptert. Retten uttalte at barn har rett til å bli kjent med sine foreldre og utvidet derfor samværet etter lagmannsrettens avgjørelse.¹⁴¹ Samværet ble endret fra to besøk i året à to timer til fire besøk i året à tre timer.¹⁴² Det må sies å være relativt begrenset mengde samvær ved begge fastsettelsene. Spørsmålet er om dommen strider mot EMDs praksis ved at retten hadde en forutinntatt holdning til omsorgsovertakelsens langvarige karakter. Prinsipielt kan man si at Høyesterett konkluderte på et for tidlig stadium i saken. Samværet ble dermed fastsatt deretter. Dommen er et eksempel der man gikk bort fra utgangspunktet om det midlertidige elementet i en omsorgsovertakelse ved at det allerede ved omsorgsovertakelsen ble lagt til grunn at plasseringen var varig. Etter EMDs praksis taler dette for at Høyesterett har avsagt en dom i strid med EMD.¹⁴³

I Rt. 2006 s. 1308 omfattet samværet overnatting hos moren hver fjerde uke.¹⁴⁴ Jenta var tolv år da hun ble tatt under offentlig omsorg fordi moren hadde utøvet vold mot henne. Det ble kort konstatert at tilbakeføring ikke var aktuelt.¹⁴⁵ Her hadde også retten en forutinntatt holdning til tilbakeføringsspørsmålet allerede ved samværsfastsettelsen. Imidlertid er vold en grov form for omsorgssvikt og mye taler derfor for at det er til barnets beste å ikke bli tilbakeført.

¹³⁹ Se oppgavens punkt 5.3

¹⁴⁰ Rt. 2001 s.14 (på s.18)

¹⁴¹ Rt. 2001 s.14 (på s. 24)

¹⁴² Rt. 2001 s.14 (på s. 24 og 29)

¹⁴³ Se oppgavens punkt 5.7

¹⁴⁴ Rt. 2006 s. 1308 (avsnitt 8)

¹⁴⁵ Rt. 2006 s. 1308 (avsnitt 64-66)

Rt. 2006 s. 1672 ble samværet fastsatt til seks ganger i året à seks timer for hver av foreldrene.¹⁴⁶ Gutten var tolv år da saken kom opp for Høyesterett. Samværets fastsettelse med tanke på en fremtidig tilbakeføring ble ikke tatt opp i dommen.

Hensynet til tilbakeføring av barnet er i liten utstrekning nevnt som et avgjørende hensyn i de høyesterettsdommene jeg har sett på som gjelder samværsfastsettelse. Dette føler også av professor Trude Hauglis undersøkelser av fylkesnemndspraksis og høyesterettspraksis i hennes doktorgradsavhandling fra 1998.¹⁴⁷ Jeg kommer nærmere inn på praksis fra EMD og Høyesterett når det gjelder samværet betydning i tilbakeføringssaken i oppgavens punkt 5.7 og 5.8.

4.7 Oppsummering

Utgangspunktet er at retten til samvær både gjelder for barnet og foreldrene. Det skal mye til for at samvær kan nektes. EMDs praksis legger til grunn at det skal tas hensyn til gjenforeningsformålet allerede ved tidspunktet for omsorgsovertakelsen og presiserer i flere avgjørelser at vedtaket er midlertidig. Det følger av norsk rettspraksis at det i liten grad tas hensyn til eventuell tilbakeføring allerede ved samværsfastsettelsen. I neste kapittel vil jeg se på hvilken betydning samværet har for tilbakeføringsspørsmålet.

¹⁴⁶ Rt. 2006 s.1672 (avsnitt 58, jfr. avsnitt 33)

¹⁴⁷ Haugli (2000) s. 328 flg.

5 Samværets betydning for tilbakeføring etter omsorgsovertakelse

5.1 Innledning

Det føres ingen årlig statistikk over hvor mange omsorgsovertakelsesvedtak som oppheves i Norge.¹⁴⁸ Det følger av forarbeidene til endringer i barnevernloven at fylkesnemndene i 2004 fattet 591 vedtak om omsorgsovertakelse.¹⁴⁹ Samme år ble 152 vedtak om omsorgsovertakelse opphevet.¹⁵⁰ Det er imidlertid viktig å merke seg at disse konkrete tallene ikke kan ses i direkte sammenheng med hverandre. Begrunnelsen er at saken om oppheving av omsorgsovertakelsesvedtaket kan reises først ett år etter tidspunktet for omsorgsovertakelsesvedtaket, jfr. bvl. § 4-21 annet ledd. Dermed vil ikke antall tilbakeføringer dette året relatere seg til antall omsorgsovertakelser samme år.

Av størst betydning for samværsfastsettelsen og tilbakeføringsspørsmålet er hensynet til barnets beste.¹⁵¹ Barnets beste kan resultere i oppheving av omsorgsovertakelsesvedtaket eller at vedtaket stadfestes. Formålet med samværsfastsettelsen mellom foreldre og barn er at barnet skal kjenne til sine biologiske foreldre, og holde muligheten for en tilbakeføring åpen. Et viktig utgangspunkt er den tilknytningen barnet har til sine biologiske foreldre. Ikke minst er det viktig hvordan forholdet har blitt ivaretatt etter at barnet ble plassert utenfor hjemmet. Et sentralt tema er derfor det samværet som har vært mellom barnet og de biologiske foreldrene etter omsorgsovertakelsen. Jeg vil i dette kapitlet belyse nærmere hvilken betydning samværet har for vurderingen av hva som er til barnets beste i tilbakeføringsspørsmålet.

¹⁴⁸ NOU 2012:5 s. 114

¹⁴⁹ Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s. 13, tabell 3.1

¹⁵⁰ Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s. 13, tabell 3.1

¹⁵¹ Se oppgavens punkt 3.2 og 4.3

5.2 Formålet med samvær

Formålet med samvær er å opprettholde tilknytningen barnet har til sine biologiske foreldre med sikte på at det skal skje en tilbakeføring.¹⁵² Samvær med barnet vil gi foreldrene mulighet til å utvikle seg og vise de er skikket til å få tilbake den daglige omsorgen for barnet. Gjennom samvær vil de biologiske foreldrene få mulighet til å forstå barnets behov for omsorg og derved forbedre sin omsorgsevne. Ved samværsfastsettelsen må det foretas en fremtidsrettet vurdering ved at samværet fastsettes slik at det legges til rette for en eventuell tilbakeføring. Det følger av rettspraksis at samværet mellom barnet og de biologiske foreldrene etter en omsorgsovertakelse har betydning for vurderingen av en tilbakeføring.¹⁵³ Samvær med de biologiske foreldrene er den viktigste nøkkelen når det gjelder oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse.¹⁵⁴ Spørsmålet er hvilke konsekvenser det får og bør få at man ved fastsettelsen av samværet i omsorgsvedtaket ikke har tatt tilstrekkelig høyde for tilbakeføringsspørsmålet.

Anne Bergum Nisja skriver i sin artikkel, «*Samværets omfang (hvor ofte og hvor lenge) - barnevernloven § 4-19*», at det vanskelig kan sies noe generelt om nytten av samværet med de biologiske foreldrene.¹⁵⁵ Slik jeg ser det er nytten av et fastsatt samvær det som begrunner at barnet kan tilbakeføres til sine biologiske foreldre. Dette anser jeg som selve kjernen i temaet om hvorvidt samvær har betydning for en tilbakeføring. Samværsfastsettelsen har stor betydning for om barnet blir tilbakeført.¹⁵⁶ I rettspraksis er det kun de sakene der det er fastsatt tilstrekkelig samvær mellom barnet og de biologiske foreldrene at omsorgsovertakelsesvedtaket oppheves.¹⁵⁷

¹⁵² Haugli (2000) s.190

¹⁵³ Rt.1995 s. 479 (på s. 485), Rt.1984 s. 289 og Rt.1997 s.170

¹⁵⁴ Sandberg (2003) s.123

¹⁵⁵ Bergum Nisja (2004) s.104

¹⁵⁶ Sandberg (2003) s.123

¹⁵⁷ F.eks. Rt.1991 s. 668

Brudd med de biologiske foreldrene kan være vanskelig for et barn. Bruddet kan imidlertid gjøres mindre vanskelig for barnet ved at det fastsettes tilstrekkelig samvær. Samværet kan gjøre overgangen ved en flytting mer skånsom.¹⁵⁸ Bergum Nisja beskriver samvær med biologiske foreldre etter en omsorgsovertakelse som en «sorgterapi» for barnet.¹⁵⁹

Identitetsutviklingen for barnet taler for at det skal være samvær med de biologiske foreldrene etter et vedtak om omsorgsovertakelse.¹⁶⁰ Dette er begrunnet i det biologiske prinsipp. Det er beskrevet som et gode og en egenverdi for barnet å ha kontakt med de biologiske foreldre.¹⁶¹ Det er følgelig kun ved samvær med foreldrene at barnet kan oppnå det godet denne kontakten anses å ha for barnet. Det er ikke samværsfastsettelsen som bør hindre en eventuell tilbakeføring.¹⁶²

5.3 Utgangspunktet er at barnet skal tilbakeføres

Hovedregelen om opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse reguleres av bvl. § 4-21, første ledd første punktum. Regelen kommer til anvendelse når «foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg», og barnet samtidig ikke «har fått en slik tilknytning til mennesker og miljø der det er at det vil få alvorlige problemer» ved en tilbakeflytting, jfr. første ledd første og annet punktum.

Ordlyden er ulik ordlyden i barnevernloven av 1953 § 48. Imidlertid tilsvarer vilkåret hovedsakelig det som ble lagt til grunn i den gamle lovens § 48 siste ledd. Den nye lovens bestemmelse er gitt tilsvarende betydning. I Rt. 1992 s. 1303 fikk foreldrene tilbake den daglige omsorgen for sin fem år gamle sønn. Gjeldende barnevernlov var ikke trådt i kraft, men det følger av denne dommen at loven er kodifisering av gjeldende rett og samsvarer

¹⁵⁸ Bergum Nisja (2004) s.106

¹⁵⁹ Bergum Nisja (2004) s.106

¹⁶⁰ F.eks. Rt.1997 s.170

¹⁶¹ Rt.1984 s. 289 (på s. 298)

¹⁶² Bunkholdt (2004) s. 29

med det som fulgte av 1953-loven.¹⁶³ På bakgrunn av dette vil også rettspraksis før 1992-loven trådte i kraft være av interesse for oppgaven.

Barnet skal som utgangspunkt tilbakeføres til sine biologiske foreldre dersom vilkårene for omsorgsovertakelse ikke lenger er tilstrekkelig begrunnet.¹⁶⁴ Ved at det er en rettslig adgang til å oppheve omsorgsovertakelsesvedtaket forutsetter bestemmelsens ordlyd at vedtaket som utgangspunkt er midlertidig. Bestemmelsen bekrefter dermed hovedregelen om at barn skal vokse opp hos sine biologiske foreldre. Til tross for bestemmelsens ordlyd er flere omsorgsovertakelsesvedtak i praksis varige.¹⁶⁵ Dette kan tyde på at det skal mye til for at et vedtak om omsorgsovertakelse oppheves og tilbakeføring skjer.

5.3.1 Forsvarlig omsorg i § 4-21 første ledd første punktum

Grunnvilkåret for å oppheve vedtaket om omsorgsovertakelse er at «det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg», jfr. bvl. § 4-21 første ledd første punktum.¹⁶⁶ Ordlyden legger til grunn at foreldrenes omsorgssituasjon må være endret på tidspunktet tilbakeføringsspørsmålet skal vurderes.¹⁶⁷ Det er således situasjonen på vedtakstidspunktet som skal legges til grunn for avgjørelsen.¹⁶⁸ De forhold som nødvendigjorde omsorgsovertakelsen må være endret slik at foreldrene nå kan gi barnet forsvarlig omsorg.¹⁶⁹ Omsorgsovertakelsesvedtaket kan oppheves dersom situasjonen er forbedret og vilkårene for tilbakeføring ellers er oppfylt. Foreldrenes mulighet til å gi barnet forsvarlig omsorg er i rettspraksis et spørsmål om foreldrenes omsorgsevne.¹⁷⁰

¹⁶³ Rt.1992 s.1303 (på s. 1306)

¹⁶⁴ Tjomsland (2003) s. 15

¹⁶⁵ Sandberg (2003) s. 298 og oppgavens punkt 4.4.1

¹⁶⁶ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 54 og NOU 2012:5 s.114

¹⁶⁷ Ofstad (2004) s.182

¹⁶⁸ F.eks. Rt.1991 s.1355 (på s. 1358-1359)

¹⁶⁹ Tjomsland (2003) s.15, Lindboe (2012) s.121 og Rt.1991 s.668 (på s. 674-675)

¹⁷⁰ Rt.1992 s.1303 (på s. 1307)

Når det gjelder de biologiske foreldrenes omsorgsevne er spørsmålet om deres situasjon er endret slik at omsorgen er å anse som god nok. Det følger av forarbeidene til barnevernloven at foreldrenes omsorgsevne skal være endret «vesentlig til det bedre» eller være «radikalt endret».¹⁷¹ Det følger imidlertid av rettspraksis at det ikke er krav om at de biologiske foreldrenes omsorgsevne er bedre enn fosterforeldrenes omsorgsevne.¹⁷² I Rt. 1996 s. 1684 ble ikke barna tilbakeført til sine biologiske foreldre. Retten uttalte at det var usikkerhet knyttet til foreldrenes omsorgsevne i forhold til barnas omsorgsbehov.¹⁷³ Videre uttalte retten at det ikke var avgjørende om fosterforeldrene var mer skikket til å være barnets omsorgspersoner enn de biologiske foreldrene.¹⁷⁴ Det er tilstrekkelig at de biologiske foreldrene nå er i stand til å gi «barnet et alminnelig godt hjem».¹⁷⁵

Den forsvarlige omsorgen fra foreldrene skal vurderes til å være varig for at vedtak om omsorgsovertakelse kan oppheves.¹⁷⁶ Den forsvarlige omsorgen gjelder den fysiske omsorgen barnet trenger som mat, klær, hygiene, bolig.¹⁷⁷ Den omfatter også den oppfølging barnet trenger i forhold til skole og fritidsaktiviteter.¹⁷⁸ Kravet til forsvarlig omsorg gjelder også barnets psykiske behov for omsorg, herunder følelsesmessig kontakt og trygghet.¹⁷⁹

Dersom barnets forhold og situasjon i forhold til de biologiske foreldre er vesentlig endret, bør det være gjenstand for en ny vurdering av tilbakeføringsspørsmålet.¹⁸⁰ Vurderingen av om foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg må vurderes konkret og ut fra hva slags om-

¹⁷¹ NOU 1985:18 s.170

¹⁷² Rt.1996 s. 1684 (på s.1693)

¹⁷³ Rt.1996 s. 1684 (på s.1693)

¹⁷⁴ Rt.1996 s. 1684 (på s.1693)

¹⁷⁵ Ot.prp.nr.69 (2008-2009) s. 19, jfr. NOU 1985:18 s.171

¹⁷⁶ Ot.ptp.nr.44 (1991-1992) s. 54 og Ofstad (2004) s. 184

¹⁷⁷ Ofstad (2004) s.184

¹⁷⁸ Ofstad (2004) s.184

¹⁷⁹ Ofstad (2004) s.184

¹⁸⁰ Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s.101

sorgsbehov det enkelte barnet har.¹⁸¹ Kun en forbedret omsorgsevne hos de biologiske foreldrene er ikke nødvendigvis tilstrekkelig for å tilbakeføre barnet. De biologiske foreldrenes evne til å gi barnet tilstrekkelig omsorg må dermed vurderes i forhold til den situasjonen barnet er i og hvilke reaksjoner det kan få etter en tilbakeføring.¹⁸²

Dersom tilbakeføring tidligere ikke er gjennomført, med begrunnelse i barnets tilknytning til fosterforeldrene, er det liten sjanse for at tilbakeføringssaken kommer opp på ny.¹⁸³ Hensynet er å sikre barnet stabilitet og ro i omsorgssituasjonen. Dermed vil adgangen til ny tilbakeføringssak være begrenset i tilfeller der spørsmålet tidligere er prøvd.¹⁸⁴

5.3.2 Unntaket i § 4-21 første ledd annet punktum

Dersom grunnvilkåret om forsvarlig omsorg er oppfylt skal barnet som den store hovedregel tilbakeføres til sine biologiske foreldre. Fra denne hovedregelen finnes det ett unntak.¹⁸⁵ Unntaket i bvl. § 4-21 første ledd annet punktum setter begrensninger ved en eventuell tilbakeføring. Selv om foreldrene evner å gi barnet forsvarlig omsorg kan omsorgsovertakelsesvedtaket opprettholdes «dersom barnet har fått en slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det flyttes», jfr. bvl. § 4-21 første ledd annet punktum.

Unntaket fantes ikke uttrykkelig i loven av 1953, men det ble tidligere innfortolket et tilsvarende unntak i rettspraksis.¹⁸⁶ Etter ordlyden i bestemmelsens første vilkår skal problemenes alvorlighet og varighet vurderes.¹⁸⁷ Dess lenger tid barnet har vært plassert i foster-

¹⁸¹ F. eks. Rt.1997 s.170 (på s. 175)

¹⁸² Sandberg (2003) s. 211

¹⁸³ Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s.101

¹⁸⁴ Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s.101

¹⁸⁵ «Unntak» er terminologien til Sandberg (2003) s. 210

¹⁸⁶ Rt. 2004 s. 1683 (avsnitt 32) og Sandberg (2003) s. 210

¹⁸⁷ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 55

hjem jo større vil tilknytningen til fosterfamilien ofte være. Det andre vilkåret gjelder tilknytningen barnet har til henholdsvis fosterforeldrene og de biologiske foreldrene. Vilkårene må i stor grad ses i sammenheng med hverandre da tilknytningen barnet har etablert til sine fosterforeldre ofte er medvirkende årsak til problemer barnet kan oppleve ved en tilbakeføring.

Barn vil få problemer av ulik karakter ved enhver flytting.¹⁸⁸ Forarbeidene utdyper ordlyden «alvorlige problemer».¹⁸⁹ Det skal foretas vurderinger av de problemene barnet kan erfare både i et kortsiktig og langsiktig perspektiv.¹⁹⁰ Det er en skjønnsmessig vurdering av muligheten eller risikoen for at barnet kan få alvorlige problemer.¹⁹¹ Det må vurderes om det er mer sannsynlig at barnet vil få alvorlige problemer om det tilbakeføres eller ikke. I denne sammenheng er det to spørsmål som må besvares. For det første om det er forhold som gir grunn til å tro at det kan føre til alvorlige problemer for barnet om det tilbakeføres.

For det andre må det vurderes hvor alvorlige problemer som kan godtas for at vedtaket om omsorgsovertakelse kan oppheves. Det skilles gjerne mellom overgangsproblemer, og problemer og skader av mer langvarig karakter.¹⁹² Problemene må være av en viss styrke og ikke midlertidige eller kortvarige for at omsorgsvedtaket opprettholdes.¹⁹³ Det følger av forarbeidene til barnevernloven at problemer av mindre alvorlighetsgrad eller problemer av forbigående karakter ikke bør ha utslagsgivende betydning dersom foreldrene kan gi barnet varig forsvarlig omsorg.¹⁹⁴ Det følger av rettspraksis at det særlig er tre forhold som vurderes. Det er tilknytningsforholdet barnet har til henholdsvis sine fosterforeldre og sine biolo-

¹⁸⁸ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 55

¹⁸⁹ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 55

¹⁹⁰ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 55

¹⁹¹ NOU 2012:5 s.121

¹⁹² Rt.1984 s. 289 (på s. 298) og Rt.1996 s.1684 (på s. 1686)

¹⁹³ Lindboe (2012) s.121

¹⁹⁴ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 55

giske foreldre, barnets sårbarhet i forhold til det å flytte, og om de biologiske foreldrene vil være i stand til å gi barnet den omsorgen det nå trenger.¹⁹⁵

Ordlyden «kan føre til» gjør at det må foretas en fremtidsvurdering. Det følger av Rt.1984 s. 289 at det bygger på antakelser om barnet vil få problemer ved en tilbakeføring.¹⁹⁶ Videre formulerer Høyesterett dette som en «reell fare for at gutten utsettes for skadevirkninger av betydning».¹⁹⁷ I vurderingen av barnets risiko og mulighet for problemer er både foreldrenes omsorgssituasjon og barnets behov for omsorg av betydning.¹⁹⁸

Det må vurderes hvor sterk tilknytning barnet har til personer og miljø ved fosterhjemmet. Videre må det vurderes hvilken risiko det er for at barnet vil få problemer ved et brudd med fosterhjemmet, og hvilke som er alvorlige problemer.¹⁹⁹ De problemer barnet kan oppleve ved en flytting kan ha sammenheng med det fastsatte samværet.²⁰⁰ Barnet vil lettere kunne tilbakeføres til sine biologiske foreldre dersom det er fastsatt tilstrekkelig samvær slik at barnet kjenner dem og miljøet der godt.²⁰¹ På den annen side vil hyppige samvær med biologiske foreldre kunne forstyrre barnets situasjon slik at barnet ikke har fått den nødvendige ro og stabilitet. Dette kan igjen ha gjort barnet mer sårbart, og mindre egnet for tilbakeføring. Barnets interesser i forhold til det biologiske prinsipp og barnets interesser ved å bli værende hos fosterforeldrene er mothensyn i vurderingen av om barnet skal tilbakeføres eller ikke.

¹⁹⁵ Sandberg (2003) s. 213

¹⁹⁶ Rt.1984 s. 289 (på s. 311)

¹⁹⁷ Rt.1984 s. 289 (på s. 298)

¹⁹⁸ Havik (2003) s. 52

¹⁹⁹ Haugli (2000) s. 327

²⁰⁰ Haugli (2000) s. 328

²⁰¹ Haugli (2000) s. 328

Det utvalget av høyesterettsdommer jeg har sett på viser at det er relativt få vedtak om omsorgsovertakelse som oppheves i forhold til hvor mange omsorgsvedtak som fattes. Dette kan forstås i lys av at vilkårene for tilbakeføring er strenge.

I Rt. 1997 s. 170 ble en seks år gammel gutt tilbakeført til sine biologiske foreldre etter at han hadde bodd nesten fem år i fosterhjem. Det var ikke bestridt at foreldrene nå hadde alminnelig god omsorgsevne.²⁰² Spørsmålet i dommen var om foreldrene kunne gi gutten forsvarlig omsorg ut fra guttens nåværende omsorgsbehov. Gutten hadde pakistansk bakgrunn. De identitetsproblemer som kan forsterkes når barnet har en annen etnisk og kulturell opprinnelse enn fosterforeldrene var et viktig moment i rettens vurdering.²⁰³ Retten uttalte at det hadde en forsterket egenverdi for gutten å vokse opp hos sine biologiske foreldre.²⁰⁴ Det biologiske prinsipp sto sterkt i denne saken. Gjennomføringen av samværene var en forutsetning for at gutten opprettholdt kontakten med den biologiske moren under omsorgsovertakelsen.

I Rt. 1992 s. 1303 ble en gutt på nesten fem år tilbakeført til sine biologiske foreldre. Gutten var under offentlig omsorg i to år. Begrunnelsen for tilbakeføringen var at foreldrene hadde utvist god omsorgsevne ovenfor barnets søsken. Foreldrene misbrukte ikke lenger medikamenter og alkohol, men moren hadde fremdeles psykiske problemer. Retten uttalte at morens problemer ikke svekket hennes omsorgsevne i avgjørende grad.²⁰⁵ Gutten hadde utviklet en sterk tilknytning til de biologiske foreldrene under samværene som foregikk i fosterhjemmet.²⁰⁶ Her fikk vektleggingen av det biologiske prinsipp gjennomslag som barnets beste. Det ble lagt avgjørende vekt på samværenes positive innvirkning på barnet og tilknytningen til de biologiske foreldrene.

²⁰² Rt.1997 s.170 (på s. 175)

²⁰³ Rt.1997 s.170 (på s. 175)

²⁰⁴ Rt.1997 s.170 (på s. 173)

²⁰⁵ Rt.1992 s.1303 (på s. 1307)

²⁰⁶ Rt.1992 s.1303 (på s. 1308)

Terskelen for hvor forsvarlig omsorgen må være for at barnet tilbakeføres kan ikke fastsettes generelt. Barnets omsorgsbehov må vurderes ut fra om barnet er særlig «sårbart» eller «robust».²⁰⁷ Hvilke krav som stilles til foreldrenes omsorgsevne vurderes derfor ut fra om barnet har særlig behov for omsorg.²⁰⁸ Dersom barnet tidligere har vært utsatt for omsorgssvikt og har et særlig omsorgsbehov vil dette ha betydning for hvor terskelen for foreldrenes omsorgsevne legges i den aktuelle tilbakeføringssaken.

5.3.3 Sannsynlighetsovervekt og bevisbyrde

Dersom de biologiske foreldrene krever opphevelsessak etter § 4-21 blir bevisbyrden flyttet fra barneverntjenesten og over til foreldrene. Det kreves mer enn alminnelig sannsynlighetsovervekt for at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg når tilbakeføringsspørsmålet skal avgjøres.²⁰⁹ Beviskravet ble skjerpet fra «alminnelig» til «overveiende» sannsynlighetsvekt ved barnevernlovens endring av 19. juni 2009 nr. 45. Det betyr at det må være mer enn 50 % sannsynlighet for at foreldrene kan utøve den forsvarlige omsorgen barnet trenger.²¹⁰ Begrunnelsen for endringen var at man ville stramme inn og presisere kravet til forsvarligheten av foreldrenes omsorg.²¹¹ Vurderingen av et strengere lovfestet beviskrav tok utgangspunkt i en undersøkelse av 2003 om tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse.²¹² Det er imidlertid usikkert hvor stor betydning lovendringen har hatt i praksis. Det er fordi foreldrenes forsvarlige omsorg også før lovendringen i rettspraksis krevde noe mer enn alminnelig sannsynlighetsovervekt.²¹³

²⁰⁷ Sandberg (2003) s. 226

²⁰⁸ Ofstad (2004) s.184

²⁰⁹ Ot.prp.nr.69 (2008-2009) s. 25

²¹⁰ Ot.prp.nr.69 (2008-2009) s. 25

²¹¹ Ot.prp.nr.69 (2008-2009) s. 21

²¹² Ot.prp.nr.69 (2008-2009) s. 19, jfr. Havik (2003)

²¹³ Ot.prp.nr.69 (2008-2009) s. 21

5.4 Tilbakeføring skal være til barnets beste

Hensynet til barnets beste skal forøvrig legges til grunn i anvendelsen av alle bestemmelsene i barnevernlovens kapittel 4, jfr. bvl. § 4-1. Hensynet til barnets beste er også indirekte nedfelt i bvl. § 4-21 første ledd annet punktum. Det følger av forarbeidene til barnevernloven at det som utgangspunkt i tilbakeføringssaken skal tas hensyn til hva som er til barnets beste.²¹⁴ Det er det enkelte barnets omsorgsbehov, stabilitet og kontinuitet i barnets liv og utvikling som skal vurderes når tilbakeføringsspørsmålet skal avgjøres.

Barnet har vært under andres omsorg og har etablert et forhold til andre omsorgspersoner enn sine biologiske foreldre. Det kan være problematisk for et barn å flytte enda en gang selv om det innebærer å flytte tilbake til sine biologiske foreldre.²¹⁵ Barnet kan være mer sårbart ved en tilbakeføring enn det var ved omsorgsovertakelsen. Det kan være opprivende for barnet å flytte enda en gang både følelsesmessig og sosialt. Derfor vil kravet til foreldrenes omsorgsevne i noen saker kreve mer enn da vedtaket om omsorgsovertakelse ble fattet.

5.4.1 Biologiske prinsipp som barnets beste

Det biologiske prinsipp er på mange måter begrunnet i vårt samfunn, levemåte og i våre verdier.²¹⁶ Selv om prinsippet ikke står uttrykkelig i lovteksten, har prinsippet alltid stått sterkt i barnevernretten og har stor betydning for avgjørelser som gjelder omsorgsovertakelse, samvær og tilbakeføring.

Det at en omsorgsovertakelse i utgangspunktet er midlertidig begrunnes med det rettslige utgangspunktet som er at barn skal vokse opp hos sine biologiske foreldre.²¹⁷ Tilbakeføring

²¹⁴ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 54-55

²¹⁵ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 55

²¹⁶ NOU 1985:18 s. 157

²¹⁷ Ot.prp.nr.69 (2008-2009) s. 5 og Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 54

av barn etter bvl. § 4-21 er derfor et utslag av det biologiske prinsipp.²¹⁸ I tilbakeførings-saken er det ulike behov og ulike grenser for hva som er til barnets beste ut fra hvilket barn det er tale om. Barn har ulike behov og har ulik sårbarhet når det gjelder tilknytning til mennesker, herunder behovet for kontinuitet og stabilitet i en endret omsorgssituasjon. Det kan bli konflikt mellom det biologiske prinsipp på den ene siden og prinsippet om stabilitet i barnets situasjon på den annen side. Verdien av å komme tilbake til sine biologiske foreldre må avveies mot den stabiliteten barnet trenger.²¹⁹

I utgangspunktet skal barnets omsorg utøves av barnets biologiske foreldre.²²⁰ Biologiske foreldre som er fratatt omsorgen for sitt barn har krav på å få barnet tilbakeført før barnet fyller 18 år dersom vilkårene for tilbakeføring foreligger, jfr. bvl. § 1-3. I de tilfellene der omsorgsovertakelsesvedtaket opprettholdes, vil barnets beste tilsi at det biologiske prinsippet må vike til fordel for prinsippet om status quo.

5.4.2 Tilknytning og barnets beste

Den tilknytningen som barnet har etablert til fosterforeldrene sine og de virkningene en flytting av barnet kan føre til skal vurderes.²²¹ Tilknytningen barnet har fått til sine fosterforeldre kan ha blitt sterkere enn tilknytningen til de biologiske foreldrene. Dersom barnet har fått sterke bånd til fosterforeldrene er det ikke gitt at det beste for barnet er å bli tilbakeført til sine biologiske foreldre. Det er flere motstridende interesser og hensyn i vurderingen av barnets tilknytning til personer og miljø. På den ene siden er mange barn som flytter til fosterhjem tilpasningsdyktige og vil raskt knytte seg til de personer det omgås med til daglig. Disse barna vil ofte etablere et stabilt forhold til fosterfamilien. Fosterhjems plasseringen varighet har betydning for hvilken tilknytning barnet får til sin fosterfamilie. Særlig langvarige plasseringer kan gjøre at tilbakeføring blir vanskelig fordi barnet

²¹⁸ Ot.prp.nr.69 (2008-2009) s. 5

²¹⁹ Havik (2003)

²²⁰ NOU 1985:18 s. 157

²²¹ Lindboe (2012) s. 122

har fått en sterk tilknytning til fosterhjemmet, jfr. bvl. § 4-21 første ledd annet punktum. På den annen side er det også mange barn som plasseres i fosterhjem som har tilpasningsvansker på grunn av tidlig omsorgssvikt fra voksne. Barn er forskjellige og har ulikt grunnlag og opplevelser med sin omsorgssituasjon.

Barnets personlige egenskaper og erfaringer vil være av betydning for vurderingen av tilbakeføringsspørsmålet. Et sårbart barn som har opplevd omsorgssvikt på et tidlig stadium i livet vil som regel tåle mindre enn et mer psykisk sterkt barn.²²² Det tåler derfor gjerne dårligere en flytting tilbake til sine biologiske foreldre.

5.4.3 Høyesterett om tilknytning og alvorlige problemer

I Rt. 1995 s. 479 var en gutt to og et halvt år da han ble plassert på barnehjem etter et hastetevedtak. Da Høyesterett behandlet tilbakeføringssaken var gutten blitt åtte år. Det hadde vært samvær mellom gutten og moren, men moren hadde kuttet ut samværene de siste fem årene. Retten uttalte at i de tilfellene hvor det skjer en tilbakeføring har barnet og biologiske foreldre hatt et regelmessig forhold.²²³

Retten uttalte på side 485:

*«Selv om det i rettspraksis er eksempler på tilbakeføring også i tilfeller med fosterhjemsopphold av betydelig varighet, har barnet i de tilfellene regelmessig hatt et nærmere forhold til sitt biologiske opphav».*²²⁴

²²² Sandberg (2003) s. 226

²²³ Rt.1995 s. 479 (på s. 485)

²²⁴ Rt. 1995 s. 479 (på s. 485)

Av dette følger det at barn kan tilbakeføres selv om det har vært en langvarig fosterhjemsplassering. I slike tilfeller er det ofte en forutsetning at barnet har hatt regelmessig samvær med sine biologiske foreldre. Dette var ikke tilfellet her, og gutten ble ikke tilbakeført til moren. Hun var tidligere rusmisbruker, men hadde nå vært gjennom en rehabilitering.²²⁵ Det manglende samværet mellom mor og barn hadde betydning for at gutten ikke fikk opprettholdt sitt forhold til moren. Temaet i dommen var de problemer gutten ville få ved en tilbakeføring. Tilknytningen gutten hadde fått til personer og miljø var avgjørende for retten, og det var en risiko for at gutten på lengre sikt ville få problemer om han ble tilbakeført.²²⁶ Gutten reagerte også svært negativt da byretten kom til at han skulle tilbakeføres til sin biologiske mor.²²⁷ Retten fastslo at det biologiske prinsipp må nedtones der barnet har fått en sterk tilknytning til fosterforeldrene.²²⁸

Rt. 1992 s. 581 er nok et eksempel på at barnets særlige behov tilsa opprettholdelse av omsorgsovertakelsesvedtaket. Det hadde vært jevnlig samvær mellom gutten og hans mor og søster. Hyppigheten på samværene ble økt to måneder før tilbakeføringssaken kom opp for Høyesterett. Dette tyder på at siktemålet var at gutten skulle tilbakeføres. Likevel ble omsorgsvedtaket opprettholdt. Retten la til grunn at guttens behov for særlig omsorg ikke ville bli ivaretatt av moren dersom han ble tilbakeført.²²⁹ Gutten hadde hatt en positiv utvikling etter at han kom til fosterhjemmet.²³⁰ Det var en reell fare for at gutten ville få alvorlige skadevirkninger ved en tilbakeføring.²³¹ Samværets betydning for tilbakeføring har liten plass i dommen. Samværet anvendes ikke som argument hverken i den ene eller annen retning i vurderingen av tilbakeføringsspørsmålet.

²²⁵ Rt.1995 s. 479 (på s. 484)

²²⁶ Rt.1995 s. 479 (på s. 485)

²²⁷ Rt.1995 s. 479 (på s. 485)

²²⁸ Rt.1995 s. 479 (på s. 485)

²²⁹ Rt.1992 s. 581 (på s. 584)

²³⁰ Rt.1992 s. 581 (på s. 587)

²³¹ Rt.1992 s. 581 (på s. 586)

Dersom de biologiske foreldrene kan dekke barnets omsorgsbehov ved en tilbakeføring skal barnets reaksjon ved et brudd med fosterforeldrene vurderes, se bvl. § 4-21 første ledd annet punktum.²³² Det må ses i sammenheng med bestemmelsens første punktum.²³³ De biologiske foreldrenes evne til å håndtere barnets reaksjon ved bruddet med fosterforeldrene står sentralt.²³⁴ Barnets etablerte tilknytning til fosterforeldrene har prioritet foran den eventuelle muligheten de biologiske foreldrene har til å utøve forsvarlig omsorg.²³⁵

Flere Høyesterettsdommer har resultert i opprettholdelse av omsorgsovertakelsesvedtaket selv om de biologiske foreldrene har tilstrekkelig forsvarlig omsorgsevne.²³⁶ Begrunnelsen ligger ofte i at barnet har etablert et nært forhold til sine fosterforeldre. Videre kan begrunnelsen ligge i at barnet har opplevd mange omsorgsadskillelser fra sine omsorgspersoner. Det er viktig for barnet å ha tid og ro til å etablere et stabilt og trygt forhold til de omsorgspersonene barnet har rundt seg. I Rt.1985 s. 344 ble dette vektlagt. Gutten på åtte år ble ikke tilbakeført til moren. Begrunnelsen var at gutten hadde vært gjennom elleve tilfeller med brudd med sine primære omsorgspersoner. Gutten kunne få ytterligere skader og problemer dersom han ble flyttet tilbake til den biologiske moren.²³⁷

Et annet eksempel der omsorgsovertakelsesvedtaket ble opprettholdt er Rt.1986 s. 946. Jenta var åtte år da saken kom opp for Høyesterett. På grunn av morens alkohol- og rusmisbruk hadde hun bodd i fosterhjem siden hun var tre måneder gammel. Moren var nå rusfri og etablert med en ny mann. En tilbakeføring kunne gi henne skadevirkninger fordi hun ville bli skilt fra fosterforeldrene.²³⁸ Alarmerende trekk ved hennes psykiske atferd

²³² Sandberg (2003) s. 211

²³³ Se oppgavens punkt 5.3.1

²³⁴ Sandberg (2003) s. 211

²³⁵ NOU 2012:5 s. 120

²³⁶ Omsorgsovertakelsesvedtaket er opprettholdt i 10 av 14 saker for Høyesterett, jfr. Lindboe (2012) s. 123

²³⁷ Lindboe (2012) s. 122

²³⁸ Rt.1986 s. 946 (på s. 949)

som var kommet til uttrykk i løpet av rettssaken var av betydning for avgjørelsen.²³⁹ Hennes psykiske atferd under rettssaken ble ansett å uttrykke at hun ikke ønsket å flytte fra fosterforeldrene.²⁴⁰ Her ble prinsippet om barnets mening vektlagt i stor grad. Fosterforeldrene ble av retten omtalt som jentas «psykologiske foreldre».²⁴¹

Omsorgsovertakelsesvedtaket ble også opprettholdt i Rt. 1992 s. 424. Gutten var tre år på domstidspunktet. Retten uttalte at det ville være en reell fare for at gutten kunne påføres skade på lengre sikt dersom han ble tilbakeført.²⁴² Moren hadde samtykket til avlastningshjem da gutten var noen få måneder gammel. Gutten kom til sitt nåværende fosterhjem kort tid etter dette. Det var fastsatt relativt mye samvær mellom gutten og moren. Hvor mye samvær som ble gjennomført, kommer ikke frem av dommen. Likevel ble det ikke etablert en så god tilknytning mellom dem som den gutten hadde fått til sine fosterforeldre.²⁴³ Det biologiske prinsippet ble fraveket til fordel for barnets etablerte tilknytning til fosterhjemmet. Hensynet til barnets beste ble vurdert dithen at gutten ikke ble tilbakeført til moren.

I Rt. 1984 s. 289 ble gutten tilbakeført til sine biologiske foreldre. Retten la til grunn at gutten ville oppleve enkelte problemer ved å flytte. Retten uttalte imidlertid at det ikke kunne nektes tilbakeføring på grunn av disse overgangsproblemene.²⁴⁴ Det ble lagt til grunn at det skal ses hen til om en flytting vil være skadelig for barnet i et lengre tidsperspektiv.²⁴⁵ Høyesterett argumenterte her for tilbakeføring ut fra de samme momenter som er inntatt i barnevernloven § 4-21 første ledd annet punktum, som er de problemer og skader barnet kan oppleve ved tilbakeføring.

²³⁹ Rt.1986 s. 946 (på s. 949)

²⁴⁰ Sandberg (2003) s. 261 og 267

²⁴¹ Rt.1986 s. 946 (på s. 949)

²⁴² Rt.1992 s. 242 (på s. 251)

²⁴³ Rt.1992 s. 242 (på s. 249)

²⁴⁴ Rt.1984 s. 289 (på s. 298)

²⁴⁵ Rt.1984 s. 289 (på s. 298)

5.4.4 Oppsummering

Barnets beste er det overordnede hensynet i tilbakeføringssaken. Hensynet kan få utslag ved at barnets beste begrunnes i det biologiske prinsipp og barnet tilbakeføres. Omsorgsovertakelsen kan opprettholdes med hensyn til barnets beste ut fra prinsippet om status quo, som vil si at barnet har det best der det er nå. Det er ofte tilknytningen barnet har fått til sine fosterforeldre som er utslagsgivende for vurderingen av vilkåret om barnet kan få alvorlige problemer ved en tilbakeføring. Samværet med de biologiske foreldrene kan påvirke tilknytningen barnet får til fosterforeldrene. Det vil i stor grad også påvirke barnets forhold til de biologiske foreldrene, og om dette bevares eller svekkes. Dette får konsekvenser for om tilbakeføring kan skje. Samværmengden vil avhenge av fosterhjemsplassingens varighet. Er plasseringen å anse som varig allerede ved omsorgsovertakelsen blir det ofte fastsatt begrenset samvær mellom barnet og de biologiske foreldrene. I disse sakene er det sjeldent at barnet blir tilbakeført.

5.5 Bvl. § 4-21 annet ledd

Tolv måneder etter tidspunktet for vedtaket om omsorgsovertakelse kan hver av partene fremme sak om opphevelse av vedtaket, jfr. § 4-21 annet ledd. Når det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse vil de biologiske foreldrene fremdeles ha foreldreansvaret for barnet, men de fratras den daglige omsorgen. Etter omsorgsovertakelsen er det barneverntjenesten som har den daglige omsorgen for barnet, jfr. bvl. § 4-18. Det er flere alternative for plasseringen av barnet, jfr. bvl. § 4-14. Det vanligste er at barnet flytter til en institusjon eller til et fosterhjem.²⁴⁶

Parter etter bvl. § 4-21 er den ene eller begge av barnets biologiske foreldre som fremdeles har foreldreansvaret for det. Barneverntjenesten er den annen part etter § 4-21. Barnevernet har en selvstendig adgang til å reise tilbakeføringssak. Barn som har fylt 15 år er selv part i saken, jfr. bvl. § 6-3.

²⁴⁶ Jfr. bvl. § 4-22, § 5-1 og § 5-8

5.6 Betydningen av samværets omfang for tilbakeføring

Samværet kan bestå i at barnet besøker sine foreldre i deres hjem, at foreldene besøker barnet i fosterhjemmet eller at barnet og foreldrene møtes på et nøytralt sted. Samværene kan fastsettes med eller uten tilsyn. Fylkesnemnda kan fastsette at det skal være annen kontakt mellom barnet og foreldrene. Annen kontakt kan være telefonsamtaler, brev eller SMS-kontakt.²⁴⁷

Ett spørsmål er som nevnt hvilken betydning samværets omfang har for barnets tilknytning til henholdsvis fosterhjemmet og de biologiske foreldrene. Dersom samværets omfang fører til at barnet beholder eller utvikler en sterk tilknytning til sine biologiske foreldre vil det være en større mulighet for at flere omsorgsovertakelsesvedtak oppheves. På den annen side taler behovet for stabilitet i barnets omsorgssituasjon for at samvær med de biologiske foreldrene må begrenses. Barnet trenger ro i den nye omsorgssituasjonen. Det begrensede samværet kan få betydning for tilbakeføringsspørsmålet ved at det biologiske prinsipp ikke får gjennomslag som barnets beste fordi barnets tilknytning til fosterhjemmet er så sterk.

I omsorgsovertakelsesvedtaket plikter fylkesnemnda å fastsette samvær eller avgjøre om det ikke skal være samvær, jfr. bvl. § 4-19 annet ledd. Det er viktig for barnet å opprettholde en nær og følelsesmessig kontakt med sine biologiske foreldre, også etter at det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse.²⁴⁸ Begrunnelsen er barnets behov for stabilitet og kontinuitet i omsorgen, jfr. bvl. § 4-1. Videre begrunner barnets ønske om å vite hvor det kommer fra og identitetsspørsmål at det bør være kontakt mellom barnet og de biologiske foreldrene.²⁴⁹ Samvær og kontakt mellom barnet og barnets biologiske foreldre er i praksis en forutsetning for at det kan skje en tilbakeføring av barnet etter en omsorgsovertakelse.²⁵⁰

²⁴⁷ F.eks. Rt. 2007 s. 1147, jfr. Rt. 2007 s. 1136

²⁴⁸ Ot.ptp.nr.44 (1991-1992) s. 51

²⁴⁹ Rt.1997 s.170

²⁵⁰ Rt.1995 s. 479 (på s. 485), Lindboe (2012) s. 109, Sandberg (2003) s. 123

Selv om det rettslige utgangspunktet er at omsorgsovertakelse er et midlertidig vedtak, vil det i noen tilfeller være slik at vedtaket blir varig. Dette følger av forarbeidene og ble nærmere presisert i Rt. 1998 s. 787.²⁵¹ Dersom omsorgsovertakelsen er å anta som midlertidig må det fastsettes et samvær som gjør at kontakten mellom barnet og de biologiske foreldrene opprettholdes best mulig.²⁵² Det kan stilles spørsmål om det tas tilstrekkelig hensyn til tilbakeføringen i omsorgsovertakelsen når samværet fastsettes. Gutten i dommen fra 1998 ble ikke tilbakeført til sine biologiske foreldre. Formålet med samværet mellom far og sønn var å etablere en relasjon, men fosterhjems plasseringen skulle være varig.²⁵³ Samværet ble her fastsatt til minst en gang hver fjerde måned, første gang begrenset til fire timer og deretter seks timer ved hvert samvær.²⁵⁴ Dette tilsier et samvær på 16 timer i året. Dette er relativt lite samvær. Man kan her stille spørsmål om hvorvidt omsorgsovertakelsens varige karakter ble avgjort på et for tidlig stadium slik at samværet ikke fikk den betydningen for tilbakeføringen som det burde hatt. Det skjedde her et brudd med det biologiske prinsipp.

5.7 EMD om samværets betydning for tilbakeføring

Barnekonvensjonens formål er å sikre barns rettigheter. Retten til samvær mellom barn og foreldre er forankret i menneskerettighetene. Det følger av FNs Barnekonvensjon art.9 nr.3 at:

«Partene skal respektere den rett et barn som er atskilt fra en eller begge foreldre har til å opprettholde personlig forbindelse og direkte kontakt med begge foreldrene regelmessig, med mindre dette er i strid med barnets beste».

²⁵¹ Rt.1998 s. 787 (på s.792), jfr. NOU 1985:18 s.162

²⁵² Rt.1998 s. 787 (på s.792), jfr. NOU 1985:18 s.162

²⁵³ Rt.1998 s. 787 (på s. 793)

²⁵⁴ Rt.1988 s. 787 (på s. 794)

EMK art.8 om retten til respekt for familielivet er av stor betydning for tilbakeførings- spørsmålet. Retten til respekt for familielivet gjelder både foreldrene og barnet. EMK art.8, BK art.7 om at barnet skal kjenne sine biologiske foreldre og BK art. 9 nr. 1 om at barn ikke skal skilles fra sine foreldre mot deres vilje er viktige menneskerettigheter av betydning for tilbakeføringsspørsmålet.

EMD har avsagt dom i flere saker om omsorgsovertakelse, samvær og tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse. Domstolen har også avsagt dom om manglende tilbakeføring. EMD legger stor vekt på gjenforeningsformålet i sine avgjørelser. Etter vedtak om omsorgsovertakelse er det et mål i seg selv at barnet skal gjenforenes med sine biologiske foreldre.²⁵⁵ Gjenforeningsformålet står sterkt i EMDs praksis.

I storkammeravgjørelsen K. T. mot Finland ble finske myndigheter kritisert for at de ikke hadde lagt til rette for en gjenforening i omsorgsovertakelsen.²⁵⁶ Et spedbarn og et barn på fem år ble akutt plassert utenfor hjemmet. Barna hadde vært under offentlig omsorg i syv år da tilbakeføringssaken kom opp. Samværets betydning for tilbakeføringen vurderes i dommen.²⁵⁷ Det ble fastsatt samvær med den biologiske moren en gang i måneden à tre timer. Det begrensede samværet med biologisk mor var mer egnet til å hindre enn å fremme tilbakeføring.²⁵⁸ EMD fant at det forelå brudd på EMK art. 8. Det skal tas positive skritt for at det skal legges til rette for en tilbakeføring så snart dette er gjennomførbart.²⁵⁹ Dommen viser at det biologiske prinsipp som barnets beste står sterkt i EMDs praksis. Domstolen la vekt på at muligheten for gjenforening vil svekkes dersom det ikke fastsettes tilstrekkelig samvær mellom barnet og de biologiske foreldrene. Myndighetene skal ikke ha en fastlåst innstilling til foreldrenes mulighet til forbedring av omsorgsevnen.²⁶⁰ Dette tilsier at myn-

²⁵⁵ Se oppgavens punkt 5.4

²⁵⁶ K. and T. v. Finland (2001), premiss 178-179

²⁵⁷ K. and T. v. Finland (2001), premiss 194

²⁵⁸ K. and T. v. Finland (2001), premiss 179

²⁵⁹ K. and T. v. Finland (2001), premiss 178-179

²⁶⁰ Sandberg (2003) s. 161

dighetene ikke skal ha en forutinntatt holdning til foreldrenes fremtidige mulighet for ansvarlig omsorg. Myndighetene skal legge til rette for en tilbakeføring av barnet allerede ved omsorgsovertakelsesvedtaket. Det er i samsvar med EMDs praksis at samværet skal fastsettes for å muliggjøre en fremtidig tilbakeføring.

Det skal ikke tidlig i en sak legges til grunn at en gjenforening mellom barnet og de biologiske foreldrene er umulig. Utgangspunktet er at det allerede ved omsorgsovertakelsen skal tas hensyn til at tilbakeføring kan skje. Selv om omsorgen var forbedret i saken K. og T. mot Finland ble det ikke vurdert tilbakeføring av barna. Myndighetene har en plikt til å følge opp den biologiske familiens situasjon for å undersøke om det har skjedd forbedringer som kan føre til gjenforening.²⁶¹ Dette tilsvarende plikten norske myndigheter har etter bvl. § 4-16.²⁶²

Olsson mot Sverige nr.1 fra 1988 gjaldt omsorgsovertakelse av tre barn.²⁶³ EMD fant at gjennomføringen av omsorgsovertakelsen var i strid med EMK art. 8 nr. 2. Selve omsorgsovertakelsen var relevant og tilstrekkelig.²⁶⁴ De tre barna var plassert så langt fra hverandre at det ble praktisk vanskelig å gjennomføre samvær. Da det ikke var aktuelt med adopsjon la EMD til grunn at plasseringen ved omsorgsovertakelsen skulle skje med sikte på en gjenforening med familien.²⁶⁵ Fra dette kan man utlede at samvær er en forutsetning for å opprettholde muligheten for en tilbakeføring til biologiske foreldre.

EMD-dommen Olsson mot Sverige nr. 2 handlet om tilbakeføring.²⁶⁶ Omsorgsvedtaket var relevant og tilstrekkelig begrunnet, og nødvendighetskravet i EMK art. 8 var oppfylt.²⁶⁷

²⁶¹ Sandberg (2003) s. 193-194

²⁶² Se oppgavens punkt 4.5

²⁶³ Olsson v. Sweden (No.1) (1988)

²⁶⁴ Jfr. oppgavens kapittel 2 om Norges menneskerettslige forpliktelser

²⁶⁵ Olsson v. Sweden (No.1) (1988), premiss 81

²⁶⁶ Olsson v. Sweden (No.2) (1992)

²⁶⁷ Olsson v. Sweden (No.2) (1992), premiss 90-91

Sverige ble ikke dømt av EMD. EMD uttalte at myndighetene skulle tilrettelegge for at samværene skulle kunne føre til en tilbakeføring til biologiske foreldre.

I Adele Johansen-dommen Norge ble dømt for brudd på EMK art.8 nr. 2.²⁶⁸ Retten uttalte at samvær skal fastsettes med sikte på en gjenforening mellom barnet og de biologiske foreldrene.²⁶⁹ I en pressemelding fra Barne- og familiedepartementet fra 1996 står det at Adele Johansen-saken er en viktig påminnelse om at retten for tidlig i saken bestemte at det ikke skulle være samvær mellom barn og biologiske foreldre.²⁷⁰

5.7.1 Oppsummering

Det følger av EMDs praksis at myndighetene ikke skal ha en forutinntatt holdning til tilbakeføringsspørsmålet ved samværsfastsettelsen. Formålet med samværsfastsettelsen er blant annet at det skal legges til rette for at barnet kan tilbakeføres på sikt. Videre følger det av EMDs praksis at vedtak om omsorgsovertakelse er et midlertidig vedtak og at det skal legges til grunn på tidspunktet for omsorgsovertakelsessaken.²⁷¹ Samværets omfang skal derfor fastsettes slik at det legges til rette for en gjenforening mellom barnet og de biologiske foreldrene på sikt. Etter EMK art. 8 skal det allerede ved omsorgsovertakelsesvedtaket legges til grunn at det kan skje en tilbakeføring. Det følger av EMDs praksis at tilbakeføring kan nektes dersom det ikke er rimelig sikkert at forbedringen av foreldrenes omsorgsevne fremstår som stabil.²⁷²

²⁶⁸ Se oppgavens punkt 2.3.1

²⁶⁹ Johansen v. Norway (1996), premiss 78

²⁷⁰ Pressemelding fra Barne- og familiedepartementet av 07.08.1996

²⁷¹ Olsson v. Sweden (No.1) (1988), premiss 81 og K. and T. v. Finland (2001)

²⁷² NOU 2012:5 s.117

5.8 Høyesterettspraksis om oppheving av omsorgsovertakelsesvedtaket

Høyesterettsdommene som gjelder tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse kan systematiseres i fire grupper.²⁷³ Den første gruppen er der foreldrene ikke er i stand til å gi barnet forsvarlig omsorg. Dernest har man tilfellet der foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg, men hvor en flytting av barnet kan føre til for stor mulighet for alvorlige problemer for barnet på grunn av tilknytningen til fosterhjemmet. Det kan også være en kombinasjon av de to første tilfellene. Den fjerde gruppen er tilfeller der foreldrene kan utøve forsvarlig omsorg og det er sannsynlig at barnet ikke vil få alvorlige problemer. Barnet kan dermed tilbakeføres.²⁷⁴

I Rt. 1984 s. 289 ble gutten tilbakeført til moren. Barnevernet tok over omsorgen for gutten da han var rundt ett år. Han var åtte år da tilbakeføringssaken kom opp for Høyesterett. Moren kunne ikke gi gutten tilstrekkelig omsorg fordi hun ikke vernet ham mot farens alkoholmisbruk. Retten uttalte at dersom tilbakeføring ikke skal skje, må de hensyn som taler mot tilbakeføring være så tungtveiende at lovens utgangspunkt må fravikes.²⁷⁵ Retten la til grunn at overgangsproblemer ikke var nok til å hindre en tilbakeføring til biologisk mor.²⁷⁶ Gutten ble ansett som robust og at han ville klare de utfordringene en tilbakeføring ville medføre for ham.²⁷⁷ Dette var første gangen det biologiske prinsipp er nevnt uttrykkelig i Høyesterett, sammenholdt med tolkningen fra tidligere rettspraksis.²⁷⁸ Begrunnelsen for tilbakeføringen var hovedsakelig betydningen av det biologiske prinsipp og retten uttalte at lovens utgangspunkt er at barn skal vokse opp hos sine biologiske foreldre.²⁷⁹ Det er en

²⁷³ Haugli (2000) s. 334

²⁷⁴ Haugli (2000) s. 334

²⁷⁵ Rt.1984 s. 289 (på s. 298)

²⁷⁶ Rt.1984 s. 289 (på s. 298)

²⁷⁷ Rt.1984 s. 289 (på s. 299)

²⁷⁸ Rt.1984 s. 77

²⁷⁹ Rt.1984 s. 289 (på s. 297)

egenverdi for barnet å komme tilbake til sine biologiske foreldre.²⁸⁰ Moren og stefaren ble vurdert til å klare de utfordringene en tilbakeflytting ville medføre for gutten.²⁸¹

Dommen viser at det kan skje en tilbakeføring til tross for at gutten har bodd hos fosterforeldrene store deler av livet. Ved Høyesteretts avgjørelse var han åtte år gammel og hadde bodd i fosterhjem siden han var baby. Tilbakeføringen stred mot det en skulle tro var forenelig med kontinuitet i omsorgen, jfr. bvl. § 4-1. Likevel anså retten det som barnets beste å flytte tilbake til mor og det biologiske prinsipp fikk gjennomslag.

I Rt. 1991 s. 668 var gutten syv år gammel og hadde bodd i fosterhjem siden han var åtte måneder gammel. Fosterhjems plasseringen hadde vart i nesten syv år og var av langvarig karakter. Samværene med de biologiske foreldrene var fastsatt til en helg i måneden og en uke i sommerferien.²⁸² Retten la til grunn at samværet var fastsatt betydelig mer enn det som var vanlig ved langvarige fosterhjems plasseringer.²⁸³ Moren hadde hatt god oppfølging av samværene og gutten hadde etablert et godt forhold til både moren og stefaren sin.²⁸⁴ Gutten hadde sin primære tilknytning til fosterhjemmet.²⁸⁵ Gutten ble vurdert til å være robust og ikke mer sårbar enn det som er å vente etter et brudd i omsorgssituasjonen. Retten presiserte lovens utgangspunkt om at barn har best av å vokse opp hos sine biologiske foreldre, og at dette får mindre betydning når fosterhjems plasseringen har vært langvarig.²⁸⁶ Ved at moren fikk tilstrekkelig veiledning ville hun klare å følge opp de problemer gutten kom til å få ved en tilbakeføring, og gutten ble tilbakeført. Det ble ansett som mindre sannsynlig at gutten ville få langvarige skader ved å bli tilbakeført i forhold til tilsvaren-

²⁸⁰ Rt.1984 s. 289 (på s. 298)

²⁸¹ Rt.1984 s. 289 (på s. 299)

²⁸² Rt.1991 s. 668 (på s. 673)

²⁸³ Rt.1991 s. 668 (på s. 673)

²⁸⁴ Rt.1991 s. 668 (på s. 673)

²⁸⁵ Rt.1991 s. 668 (på s. 673)

²⁸⁶ Rt.1991 s. 668 (på s. 675)

de saker.²⁸⁷ Her ble ivaretagelse av det biologiske prinsipp ansett å være til barnets beste, og fikk gjennomslag foran prinsippet om status quo.

I Rt. 1992 s. 1303 fikk foreldrene medhold i tilbakeføring av sin snart fem år gamle sønn. Retten uttalte på prinsipielt grunnlag at det kreves reell fare for at barnet vil få skader av betydning over lengre tid for at tilbakeføring kan nektes.²⁸⁸ Selv om moren fremdeles hadde psykiske problemer ville ikke dette i avgjørende grad svekke hennes omsorgsevne.²⁸⁹ Det ble ikke nevnt noe om samværets omfang i dommen. De sakkyndige konkluderte med at gutten hadde problemer med å knytte seg til sine biologiske foreldre.²⁹⁰ Likevel kom retten til at det ikke var grunnlag for å hevde at gutten hadde manglende følelsesmessig tilknytning til dem.²⁹¹ Retten poengterte at tilsynsføreren under samværene hadde uttalt at det var en sterk tilknytning mellom gutten og de biologiske foreldrene.²⁹² Denne følelsesmessige tilknytningen ble avgjørende for retten. Det biologiske prinsipp sto sterkt i rettens vurdering. Også i denne dommen var barnets beste å bli tilbakeført til sine biologiske foreldre.

I Rt. 1997 s. 170 ble gutten på syv år tilbakeført til sine biologiske foreldre. Gutten hadde vært i fosterhjem siden han var åtte måneder gammel. Retten begrunnet tilbakeføringen med at det er en egenverdi for barn å vokse opp hos sine biologiske foreldre.²⁹³ Videre ble det lagt vekt på at gutten hadde pakistansk opprinnelse. Retten uttalte at problemer knyttet til barnets søken etter sin identitet kunne forsterkes når barnet hadde en annen etnisk og

²⁸⁷ Rt.1991 s. 668 (på s. 676)

²⁸⁸ Rt.1992 s.1303 (på s. 1306-1307), se og Rt.1984 s. 289 og Rt.1991 s. 668

²⁸⁹ Rt.1992 s.1303 (på s. 1307)

²⁹⁰ Rt.1992 s.1303 (på s. 1308)

²⁹¹ Rt.1992 s.1303 (på s. 1308)

²⁹² Rt.1992 s.1303 (på s. 1308)

²⁹³ Rt.1997 s.170 (på s. 173 og 175)

kulturell opprinnelse enn fosterforeldrene.²⁹⁴ Dette ble utslagsgivende for rettens begrunnelse for tilbakeføring av gutten.

I de ovennevnte dommene er det biologiske prinsipp det dominerende momentet for retten. I samtlige fire dommer ble barna tilbakeført til sine biologiske foreldre. Vi ser at det biologiske prinsipp står sterkt som barnets beste og får gjennomslag foran prinsippet om status quo.

5.8.1 Hensynet til tilbakeføring ved samværsfastsettelsen

Dommene jeg har sett på nevner i svært liten grad betydningen av samværet i tilbakeføringssaken. I de sakene hvor det er fastsatt lite samvær mellom barnet og de biologiske foreldrene, er tendensen at barnet ikke blir tilbakeført. Dersom det blir fastsatt lite samvær kan tilknytningen barnet har til fosterforeldrene og miljøet der bli sterkere, og tilknytningen til de biologiske foreldrene kan bli mindre.

I de sakene der samvær nektes etter bvl. § 4-19 annet ledd vil en naturlig følge være at omsorgsovertakelsesvedtaket ikke oppheves.²⁹⁵ I de sakene hvor barnet blir tilbakeført har det ofte vært regelmessige samvær som har ført til at barnet har opprettholdt en god kontakt med sine biologiske foreldre. Fastsettelsen av samvær i omsorgsovertakelsessaken vil derfor ha betydning for om barnet vil bli tilbakeført til sine biologiske foreldre eller vil bli i fosterhjemmet. Noe som også er av betydning for tilbakeføringsspørsmålet er varigheten av fosterhjems plasseringen. Her er barnets alder av stor betydning.²⁹⁶

²⁹⁴ Rt.1997 s.170 (på s.175)

²⁹⁵ Se oppgavens punkt 4.3.3

²⁹⁶ Se oppgavens punkt 4.3.2

5.8.2 Vurdering av høyesterettspraksis om samvær og tilbakeføring

Det er få av høyesterettsdommene som klargjør hvilken betydning samværsfastsettelsen har for tilbakeføringsspørsmålet. Det ser likevel ut til at det biologiske prinsipp har stor gjennomslagskraft i de dommene hvor omsorgsvedtaket oppheves. I de sakene hvor tilbakeføring gjennomføres er barna fra fem til åtte år når saken kommer opp for Høyesterett. I Rt.1984 s. 289 og Rt. 1991 s. 668 var barna henholdsvis ett halvt år og åtte måneder da det ble fattet vedtak om omsorgsovertakelse. Samværets betydning for tilbakeføringsspørsmålet ble uttrykkelig tatt opp i begge disse dommene. I den første dommen hadde barnet hatt samvær med sine biologiske foreldre gjennom mange år. Gutten hadde blitt kjent med foreldrene og også knyttet et forhold til sin halvbror. Samværet utgjorde omtrent en helg i måneden, ti dager i sommerferien og en uke i juleferien.²⁹⁷

Fra disse to dommene kan man slutte at samværet har hatt betydning for tilbakeføringen. Høyesterett uttaler i Rt. 1991 s. 668 at samvær en helg i måneden og en uke i sommerferien er mer enn det som er vanlig ved langvarige plasseringer. Det at gutten i denne saken ble tilbakeført ble begrunnet ut fra det forholdet gutten hadde utviklet til sin biologiske mor nettopp på grunn av samværene og at moren hadde fulgt opp disse.²⁹⁸ Dette tilsier at det ofte blir fastsatt for lite samvær dersom målet er at barnet skal tilbakeføres.

Det er ikke nødvendigvis slik at samværet er det utslagsgivende elementet for tilbakeføringsspørsmålet. Likevel følger det av praksis at samvær har betydning for tilbakeføringsspørsmålet.²⁹⁹

²⁹⁷ Rt.1984 s. 289 (på s. 290)

²⁹⁸ Rt.1991 s. 668 (på s. 670)

²⁹⁹ Rt.1995 s. 479 (på s. 485)

5.8.3 En sammenligning

I mange av dommene hvor omsorgsovertakelsesvedtaket ikke har blitt opphevet er det alvorlig omsorgssvikt som ligger til grunn for vedtaket. I de sakene hvor det ikke ble tilbakeføring er likevel spørsmålet hva som var det avgjørende for at barnet ikke ble tilbakeført.

I Rt. 1984 s. 289, Rt. 1986 s. 946 og Rt. 1991 s. 668 ble alle barna plassert i fosterhjem da de var bare noen måneder gamle. Dommene fra 1984 og 1991 resulterte i oppheving av omsorgen. Omsorgen ble opprettholdt i dommen fra 1986. Barnas alder var tilsvarende lik da tilbakeføringssakene kom opp for Høyesterett, henholdsvis åtte og syv år gamle.

Jenta i 1986-dommen møtte den biologiske moren første gang fire år etter at omsorgsovertakelsesvedtaket ble fattet. Etter dette ble samværet fastsatt til en gang i måneden, samt samvær i ferier. De siste fire årene hadde jenta hatt jevnlig kontakt med moren og hadde fått atskillig kjennskap til henne.³⁰⁰ Imidlertid var det noen opphold i samværene.³⁰¹ Til sammenlikning med dommen fra 1984 fikk moren besøke sønnen tre år etter at han ble plassert på spedbarnhjem. Samværet ble fastsatt til omkring en helg i måneden, samt i sommer- og juleferien. Tilsvarende samvær ble fastsatt i dommen fra 1991, herunder en helg hver måned og feriesamvær. Siden 1984-dommen resulterte i opphevelse av omsorgen er det ikke avgjørende for tilbakeføringsspørsmålet at barnet ikke har hatt kontakt med biologiske foreldre de første årene etter at vedtak om omsorgsovertakelse ble fattet.

Det tungtveiende momentet for opprettholdelse av omsorgen i dommen fra 1986 var jentas psykiske tilstand i tiden da rettssaken var oppe for Høyesterett. Jenta var et vanlig robust barn og fungerte godt. Reaksjonene hennes i forbindelse med rettssaken ble antatt å ha sammenheng med problemer i forholdet mellom den biologiske moren og fosterforeldrene.³⁰²

³⁰⁰ Rt.1986 s. 946 (på s. 948)

³⁰¹ Rt.1986 s. 946 (på s. 948)

³⁰² Rt.1986 s. 946 (på s. 948)

Det er interessant at mer eller mindre tilsvarende saksforhold resulterer i ulike resultater. På den ene siden er det interessant fordi det underbygger det forhold at alle barn er ulike og at det skal foretas en konkret vurdering. På den annen side viser de ulike resultatene at det kan være grunnlag for å hevde at resultatene ikke fører til en klargjøring av rettstilstanden. Kirsten Sandberg skriver i sin bok «*Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*» at det ikke er annet enn jentas reaksjoner som tilsa at resultatet ble annerledes i 1986-dommen.³⁰³ Videre skriver Sandberg at jentas reaksjon knyttet seg til barnets tanker om usikkerheten ved det å flytte fra fosterforeldrene sine og da den familien hun anså som sin egen. Jeg er enig i dette. Samtidig mener jeg at det må tillegges vekt at retten legger til grunn at jentas reaksjoner er knyttet til spenningen mellom fosterforeldrene og den biologiske moren. Sandberg forklarer dommens resultat med at fosterforeldrene i denne saken hadde fanget opp de signalene jenta hadde vist, og at retten tok hensyn til barnets reaksjoner.³⁰⁴ I andre saker er dette likevel reaksjoner som hadde vært vurdert som forbigående.³⁰⁵

Det følger av rettspraksis at samværsfastsettelsen i liten grad gjenspeiles i tilbakeføringssakene. Har da samværet en reell betydning i tilbakeføringssaken? Bvl. § 4-19 legger til grunn at det skal fastsettes samvær. Videre legger bvl. § 4-21 til grunn at barnet som utgangspunkt skal tilbakeføres. Spørsmålet er om rettspraksis belyser at det er en regelmotstrid. Med regelmotstrid mener jeg at dersom ikke samværet vektlegges i tilbakeføringssaken, har heller ikke samværet noen reell betydning for om barnet blir tilbakeført. Det vil da være andre og sterkere hensyn som begrunner at barnet ikke skal tilbakeføres. I de fleste sakene jeg har sett på hvor omsorgsvedtaket ikke er blitt opphevet er det andre grunner enn det uttrykkelige samværet som hindrer tilbakeføring. Det er den sterke tilknytningen barnet har fått til fosterforeldrene sine som er den gjennomgående begrunnelsen for at tilbakeføring ikke skjer. Dette er i samsvar med lovens unntak i § 4-21 første ledd annet punktum.

³⁰³ Sandberg (2003) s. 232

³⁰⁴ Sandberg (2003) s. 232

³⁰⁵ Sandberg (2003) s. 232

På den annen side ville kanskje flere omsorgsovertakelsesvedtak blitt opphevet om man la mer vekt på samværet i omsorgsovertakelsessaken og tilbakeføringssaken.

6 Avsluttende vurderinger

6.1 Sammenhengen mellom samvær og tilbakeføring

Mitt inntrykk er at få saker begrunner tilbakeføring ut fra samværet mellom barnet og de biologiske foreldrene. Likeledes er det få av samværs sakene som begrunner samværsfastsettelsen med tanke på en fremtidig tilbakeføring. Retten legger imidlertid stor vekt på viktigheten av barnets kontakt og kjennskap til sine biologiske foreldre, både ved samværsfastsettelsen og i tilbakeføringssaken.

Barnets beste er det overordnede hensynet ved tilbakeføringen, jfr. BK art. 3 og bvl. § 4-1. Vurderingen av hva som er til det enkelte barnets beste er svært skjønnsmessig. Det vil ikke være mulig eller ønskelig å fastsette en generell standard for barnets beste. Det biologiske prinsipp og prinsippet om status quo springer ut fra prinsippet om barnets beste. I forhold til tilbakeføringsspørsmålet vil noen barns beste være å bli tilbakeført til sine biologiske foreldre. Andre barn vil få store problemer ved et miljøskifte, og prinsippet om status quo får dermed størst gjennomslag. Da opprettholdes omsorgsvedtaket.

Det fremstår som meget interessant at de oppnevnte sakkyndige psykologene ofte konkluderer med at barnets beste er at det ikke bør tilbakeføres til sine biologiske foreldre. Dette er resultatet til de sakkyndige i tre av fire høyesterettsdommer som har resultert i tilbakeføring. I den ene dommen var de to sakkyndige delt i tilbakeføringsspørsmålet.³⁰⁶ Saken gjaldt en ikke etnisk norsk gutt. Psykolog Rønbeck mente at gutten burde bli boende i fosterhjemmet av hensyn til risikoen for alvorlige problemer for gutten ved en tilbakeføring.

³⁰⁶ Rt. 1997 s. 170

Psykolog Seltzer vurderte at gutten burde tilbakeføres av hensyn til barnets identitetsutvikling ved å få vokse opp hos sine biologiske foreldre. Dette kan være en fordel. På den ene siden kan det virke noe tilfeldig hvorfor den enkelte sakkyndige konkluderer som den gjør. På den annen side vil forskjellige syn mellom de ulike profesjonene gjøre at barnets beste ses fra ulike synspunkt. Det at det også er ulike syn mellom henholdsvis den psykologfaglige og juridiske profesjonen kan være en styrke ved at saken vurderes fra ulike sider.

Det er ulike hensyn fra sak til sak som får gjennomslag. Naturligvis er dette avhengig av hvilken situasjon barnet er i og hva som ligger til grunn for omsorgsovertakelsen. Trude Haugli skriver i sin artikkel «*Bør samværsrettens omfang lovfestes?*» fra 2004 at den muligheten retten i dag har til å utøve skjønn i vurderingen av samværsfastsettelsen er av stor verdi.³⁰⁷ Dette begrunner hun med det at alle barn er forskjellige og at det er viktig at det foretas individuelle vurderinger og at fastsettelsen av samvær ikke generaliseres.³⁰⁸

De hensyn som taler mot samvær gjelder barnets stabilitet i oppvekstmiljøet, herunder omsorgssituasjonen med fosterforeldrene og det venne- og skolemiljøet barnet har fått etter flyttingen til fosterforeldrene. Stabilitet vil også tilsi at barnet har et forhold til sine biologiske foreldre. Argumentet som gjelder at barnet kan oppleve lojalitetskonflikt med sine biologiske foreldre og fosterforeldre, mener jeg kan falle bort dersom det blir fastsatt tilstrekkelig samvær med de biologiske foreldrene. Det vil ikke nødvendigvis være mer stabilt eller enklere for barnet å opprettholde sin lojalitet til begge foreldrepar ved at det holdes borte fra eller har minimalt med samvær med sine biologiske foreldre. Det er nå slik i disse sakene at barnet har biologiske foreldre, det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse og barnet er flyttet til et fosterhjem. Samværet bør derfor fastsettes slik at muligheten for en tilbakeføring, som i mange tilfeller vil være et mål, holdes åpen. Likevel er det viktig at de mest alvorlige sakene der omsorgssvikt har funnet sted fremdeles kan resultere i et svært

³⁰⁷ Haugli (2004) s. 234

³⁰⁸ Haugli (2004) s. 235

begrenset samvær eller samværsnekt. Det vil i disse sakene uansett være slik at barnet ikke tilbakeføres.

Det kan føre til mindre stabilitet og ro i barnets omsorgssituasjon i de tilfellene det antas at omsorgsovertakelsen skal være varig, men hvor samværet likevel utvides.³⁰⁹ EMD har i flere dommer uttalt at det ikke skal foretas en for bastant forhåndsvurdering av plasseringens varighet allerede ved samværsfastsettelsen. Norge ble dømt av EMD i 1996 for brudd på menneskerettighetene.³¹⁰ Gjenforeningsformålet står sterkt. Norsk rettspraksis etter dette antyder at det fortsatt legges til grunn langvarige plasseringer. Dette er i strid med EMDs praksis.

Hensyntatt at omsorgsovertakelsene skal være midlertidige, og at manglende tilknytning til biologisk familie og sterkere tilknytning til fosterfamilie senere kan hindre en tilbakeføring, bør det etter min mening vurderes om samværsfastsettelsen bør lovfestes som et minstenivå.

Professor Asbjørn Kjønstad har tidligere foreslått endring av bvl. § 4-19 ved å lovfeste retten til samvær slik:

*«Barnet og dets biologiske foreldre har rett til minst et samvær hver fjerde uke på minst fire timer, med mindre hensynet til barnets beste klart taler mot dette».*³¹¹

Forslaget danner grunnlag for at det vil bli en mer ensartet rett for barn og foreldre å ha kontakt med hverandre etter en omsorgsovertakelse. Dersom Kjønstads forslag får gjennom-

³⁰⁹ Havik (2003) s. 89

³¹⁰ Johansen v. Norway (1996)

³¹¹ Kjønstad (1999) s. 376

slag i fremtiden vil dette bety betydelig mer samvær enn det som følger av rettspraksis. En fordel ved dette forslaget er at samværet da vil kunne få en større betydning for begrunnelsen i tilbakeføringssaken enn det har på nåværende tidspunkt.

6.2 Avsluttende oppsummering

Som utgangspunkt har samværsfastsettelsen betydning for tilbakeføringsspørsmålet. Hvilken betydning samværet har for tilbakeføringen gis det ikke klart svar på, hverken i forarbeidene til barnevernloven eller i rettspraksis. Det følger av rettspraksis at vurderingen av om det skal skje tilbakeføring er konkret. Det må legges til grunn hva som er til det enkelte barns beste. Det forhold at samværet skal fastsettes ved omsorgsovertakelsesvedtaket gjør at det foretas en fremtidsrettet vurdering av barnets mulighet for tilbakeføring allerede ved dette tidspunktet. Denne vurderingen bør være forsiktig i forhold til å for tidlig konkludere med at tilbakeføring ikke vil skje.

Formålet med samvær vil i hovedsak være at barnet skal opprettholde kontakten med sine biologiske foreldre, og dermed kunne tilbakeføres. I de sakene fra Høyesterett jeg har sett på er samværsmengden i liten grad avgjørende for tilbakeføringsspørsmålet. Samtidig har barnets tilknytning og sårbarhet betydning, noe som kan antas å ha blitt påvirket ved samvær med de biologiske foreldrene. Det kan se ut som om samværet i tilbakeføringssaken ikke får like stor betydning som var meningen at det skulle ha i omsorgsovertakelsessaken.

Når det gjelder hvilke momenter som er av betydning for samværsfastsettelsen og samværets betydning for tilbakeføringen, er det få holdepunkter å finne i bvl. § 4-19 og § 4-21. Det følger også lite av forarbeidene hvilken betydning samværet har for tilbakeføringsspørsmålet. For at tilbakeføring til biologiske foreldre i det hele tatt skal være aktuelt, vil samvær og kontakt med foreldrene etter en omsorgsovertakelse i praksis være en forutset-

ning.³¹² Mye tyder på at norsk rettspraksis i større grad må holde spørsmålet om tilbakeføring mer åpent ved samværsfastsettelsen for å være i bedre samsvar med EMDs praksis.

³¹² Lindboe (2012) s. 109 og Sandberg (2003) s. 123

7 Kilder

Litteratur

Andenæs, Johs og Arne Fliflet. *Statsforfatningen i Norge*. 10. utgave. Oslo, (Universitetsforlaget), 2006.

Eckhoff, Torstein. *Rettskildelære*. 5. utgave ved Jan E. Helgesen. Oslo, (Universitetsforlaget), 2001.

Gording Stang, Elisabeth. *Det er barnets sak*. Oslo, (Universitetsforlaget), 2007.

Haugli, Trude. *Samværsrett i barnevernssaker*. Oslo, (Universitetsforlaget), 2000.

Havik, Toril, Karen Hassel og Anne Poulsson. *Hjem igjen? En analyse av fylkesnemndas vedtak etter barnevernloven § 4-21*. Bergen, (Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet), 2003.

Haugli, Trude og Toril Havik. *Samvær i barnevernsaker*. Oslo, (Universitetsforlaget), 2010.

Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg. *Barnekonvensjonen - Barns rettigheter i Norge*. Oslo, (Universitetsforlaget), 2012.

Lindboe, Knut. *Barnevernrett*. Oslo, (Universitetsforlaget), 2012.

Ofstad, Kari og Randi Skar. *Barnevernloven med kommentarer*. Oslo, (Gyldendal Norsk Forlag AS), 2004.

Sandberg, Kirsten. *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*. Oslo, (Gyldendal Norsk Forlag AS), 2003.

Tjomsland, Steinar. *Barnevern og omsorgsovertakelse*. Oslo, (Kommuneforlaget AS), 2003.

Artikler i tidsskrifter

Bunkholdt, Vigdis. *Samværsrett ved omsorgsovertakelse - Til barnets beste eller effektiv hindring av tilbakeføring?* I: Tidsskrift Norges Barnevern nr. 4 (2004), (Universitetsforlaget), s. 28-35.

Bunkholdt, Vigdis. *Det biologiske prinsipp – På vei ut av barnevernet?* I: Tidsskrift Norges Barnevern nr. 1 (2013), (Universitetsforlaget AS), s. 53-62.

[Sisert fra Idunn 12.09.2013]

Haugli, Trude. *Bør samværsrettens omfang lovfestes?* I: Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål (FAB-2004-232), (2004), (Gyldendal Akademisk Forlag AS), s.232-235.

[Sisert fra Lovdata 01.10.2013]

Haugli, Trude. *Lov om barn og foreldre*. I: Jussens Venner nr. 2 (2007), s. 327-388.

[Sisert fra Idunn 18.11.2013]

Kjønstad, Asbjørn. *En bok om samvær i barnevernssaker. Anmeldelse av Trude Haugli: Samvær i barnevernssaker*. I: Lov og Rett (1999), s. 368-376

Lindboe, Knut. *Samvær etter omsorgsovertakelse*. I: BVpraxis nr. 2 s.6, (2006), (Ski kommune, Barneverntjenesten), s.16-17.

[Sisert fra Lovdata 08.10.2013]

Nisja, Anne Bergum. *Samværets omfang (hvor ofte og hvor lenge) barnevernloven § 4-19*. I: Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål (2004), (FAB-2004-101), (Gyldendal Akademisk Forlag AS), s.101-127.

[Sisert fra Lovdata 01.10.2013]

Lover

1814 Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814

1953 Lov om barnevern av 17. juli 1953 nr. 14

1981 Lov om barn og foreldre av 8. april 1981 nr. 7

1992 Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100

1999 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30

2005 Lov om mekling og rettergang i sivile tvister av 17. juni 2005 nr. 90

Konvensjoner

Convention of the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Roma, 4. november 1950. Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon (EMK), norsk oversettelse, Lovdata.

Convention on the right of the child, 20. November 1989, FNs Barnekonvensjon (BK), norsk oversettelse, Lovdata.

Forarbeider

Norges Offentlige Utredninger

NOU 1985:18	Lov om sosiale tjenester m.v.
NOU 2000:12	Barnevernet i Norge
NOU 2005:9	Ressursbruk og rettssikkerhet i fylkesnemndene for sosiale saker
NOU 2012:5	Bedre beskyttelse av barns utvikling

Odelstingsproposisjoner

Ot.ptp.nr. 44 (1991-92)	Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)
Ot.prp.nr. 76 (2005-2006)	Om lov om endringer i barnevernloven
Ot.prp.nr. 69 (2008-2009)	Om lov om endringer i barnevernloven

Innstilling til Stortinget

Innst.O.nr. 80 (1991-92)	Melding fra forbruker- og administrasjonskomiteen om lov om barneverntjenester (barnevernloven)
--------------------------	---

Rettspraksis

Høyesterett

Rt. 1984 s. 77

Rt. 1984 s. 289

Rt. 1985 s. 344

Rt. 1986 s. 946

Rt. 1991 s. 668

Rt. 1991 s. 1355

Rt. 1992 s. 242

Rt. 1992 s. 581

Rt. 1992 s. 1303

Rt. 1994 s. 1105

Rt. 1995 s. 479

Rt. 1996 s. 1684

Rt. 1997 s. 170

Rt. 1998 s. 787

Rt. 2001 s. 14

Rt. 2002 s. 908

Rt. 2002 s. 1046

Rt. 2003 s. 425

Rt. 2004 s. 999

Rt. 2004 s. 1046

Rt. 2004 s. 1683

Rt. 2006 s. 247

Rt. 2006 s. 1308

Rt. 2006 s. 1672

Rt. 2007 s. 1147

Rt. 2007 s. 1136

Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol (EMD)

Johansen v. Norway (1996), Case of Johansen v. Norway. 1996-08-07.

Application no. 17383/90. Lovdata: EMDN-1990-17383 (norsk sammendrag og original tekst).

[Sisert 24.10.2013]

K. and T. v. Finland (2001), Case of K. and T. v. Finland. 2001-07-12.

Application no. 25702/94.

Olsson v. Sweden (No. 1) (1988), Case of Olsson v. Sweden (No. 1). 1988-03-24.

Application no. 10465/83.

Olsson v. Sweden (No. 2) (1992), Case of Olsson v. Sweden (No. 2). 1992-11-27.

Application no. 13441/87.

Sahin v. Germany (2003), Case of Sahin v. Germany. 2003-07-08.

Application no. 30943/96.

Fylkesnemndsavgjørelser

Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, Troms og Finnmark. Publisert på Lovdata med henvisningen FNV-2002-30-TRO (sist oppdatert 10. august 2013).

[Sisert 03.11.2013]

Nettdokumenter

Statistikk fra Statistisk Sentralbyrå publisert 26. juni 2013.

Nettadresse:

<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng>

[Sisert 10.10.2013]

Pressemelding fra Barne- og familiedepartementet, *En tankevekker for raske vedtak om samværsbrudd*. Datert 7. august 1996. Referansenr: 96094.

Nettadresse:

http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/regjeringen-brundtland-iii/bfd/Nyheter-og-pressemeldinger/1996/-en_tankevekker_mot_for_raske_vedtak.html?id=236426#

[Sisert 06.11.2013]

Store Norske Leksikon, (2005-2007).

Nettadresse:

[http://snl.no/status_quo_\(ante_bellum\)](http://snl.no/status_quo_(ante_bellum))

[Sisert 08.11.2013]

General Comment No.14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art.3 para.1), document symbol CRC/C/GC14.

Nettadresse:

http://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf

[Sisert 18.10.2013]

Personlig meddelelse

Havre, Merete. Innspill i veiledningsfasen. 14. august 2013.